

ВОДИЧ

ЗА
ИНТЕРСЕКЦИСКИ
РОДОВ
ПРИСТАП

#ЗаРодоваЕднаквост

„Оваа публикација е создадена со финансиска поддршка на Делегација на Европската Унија во Република Северна Македонија. Содржината е единствена одговорност на проектниот имплементатор Сојуз-Национален совет за родова рамноправност (НСРР) и проектните партнери Полио Плус – Движење против хендикеп и Асоцијација за Демократски иницијативи – Гостивар и не ги одразува ставовите на Делегација на Европската Унија во Република Северна Македонија.“

Наслов: Водич за интерсекциски родов пристап

Уредничка: Наташа Амдију

Авторки:

Наташа Амдију

Мила Царовска

Издавач: Сојуз-Национален совет за родова рамноправност, Полио Плус - Движење против хендикеп и Асоцијација за демократски иницијативи (АДИ)

Лектура и превод: The London Eye Doool

Графички дизајн и печат: Data Point BMG Doool

СОДРЖИНА

Вовед

Поимник

Поглавје 1 – Родова еднаквост и анти-дискриминација: концепти и форми

1.1. Дискриминаторска основа и област

1.2.Облици и видови на дискриминација

1.3. Интерсекциска дискриминација

1.4. Комисија за спречување и заштита од дискриминација

1.5. Должноста за промоција и унапредување на еднаквоста: општа и посебна обврска

Поглавје 2 – Интерсекциска родова анализа на локално ниво

2.1. Опфат, начела/шринципи и фази (проценка, планирање, реализирање, известување)

2.2. При анализа на стратешки документи и локални акциски планови

2.2.1. Консултација со граѓаните и граѓанките (активно и доброволно)

2.2.2. Собирање на статистички податоци (квантитативни и квалитативни) разделени врз основ на пол/род и различности

2.2.3. Планирање базирано на докази и анализа

2.2.4. Предвидување на афирмативни мерки

2.2.5. Користење на родово-трансформативен пристап заснован на права

2.2.6. Користење на социјалниот модел на гледање на попреченоста

2.2.7. Постоење на родово- и интерсекциски- сензитивни индикатори

2.3. При обезбедувањето на добра и услуги

2.3.1. При обезбедување на добра и сервиси

2.3.2. Меѓу-секторска соработка

2.3.3. Преку финансиска поддршка (стипендии, субвенции, еднократна помош и сл.)

2.4. При буџетското планирање и спроведување

2.5. При јакнење на капацитетите

2.6. При информирање на јавноста и подигнување на јавната свест

2.7. При спроведување на јавни набавки

2.8. При следење и евалуација на стратегиите, програмите, активностите, мерките и услугите

Поглавје 3 – Промовирање на добри практики во одредени области на општественото живеење и за определени специфични групи врз база на спроведените анализи во 17 општини

Прилог 1:Листа на интерсекциски индикатори

Вовед

Во март 2024 година, партнерите на проектот „Од слепи за различностите до трансформативни локални заедници кон инклузивна еднаквост“, Сојуз-Национален совет за родова рамноправност (како Водечки партнер), Полио Плус - Движење против хендикеп и Асоцијација за демократски иницијативи (АДИ) од Гостивар, иницираа изработка на Водич за интерсекциски родов пристап (понатаму во текстот: Водичот). Конкретно, според Описот на работните задачи, се очекува Водичот да го дефинира концептот и пристапот на интерсекционалноста, да ја мапира моменталната состојба и добри практики на локално ниво и да ги идентификува чекорите кои општините и граѓанските организации можат да ги преземат со цел вклучување на интерсекциската родова проценка во своето работење. Во Описот на работните задачи е предвидено Водичот да се фокусира на два специфични области од интерес, односно во областа на: (1) правда и (2) образование, труд и социјална политика, следејќи и надоградувајќи се на работата на ИПА секторските работни групи.

Водичот содржи и еден прилог кој се однесува на Листа на интерсекциски индикатори по областите од интерес. Водичот содржи и илустративни позитивни примери од анализираните 17 општини кои се вклучени во проектот од сите осум плански региони на државата кои во некои елементи го користат пристапот на интерсекционалност. Пристапот на изработката на Водичот е лесно разбирлив и авторките се трудеа да го изработат на начин да е неоптоварен со стручна терминологија. Тој треба да послужи како основа за разбирање на интерсекцискиот родов пристап и развивање на понатамошните активности во рамките на општините.

Интерсекционалност е аналитичка алатка за проучување, разбирање и одговарање на начините на кои полот и родот се пресекуваат со другите карактеристики/идентитети, и како таквите интерсекции придонесуваат кон уникатните искуства со дискриминацијата. Интерсекционалноста помага во разбирање на сложените влијанија на различните системи на моќ кои се преклопуваат - како што се патријархатот, расизмот, хомофобијата, аблеизмот и слично, како и нивното специфично влијание врз ранливите и маргинализирани групи во општеството. Но, интерсекционалноста, доколку правилно се разбере и користи, може да помогне во решавањето на овие нееднаквости. Интерсекциската дискриминација како што е дефинирана во Законот за спречување и заштита од дискриминација (октомври 2020 година) е секоја дискриминација врз две или повеќе дискриминаторски основи што се истовремено и неразделно поврзани (член 4 точка 13), со што се предвидува овој вид дискриминација да се смета запотежок облик на дискриминација (член 13).

Фокусот на Водичот, како што е договорено со проектниот тим, е ставен на дискриминаторските основи пол и род како почетна точка вкрстувајќи ги со попреченоста и етничката припадност (Роми) како примарни карактеристики, дополнето со основите - место на живеење (урбано/рурално) и возраста, во две области, и тоа: (1) правда и (2) образование, труд и социјална политика. Овие основи се избрани поради специфичното искуството на анализираните 17 општини кои се вклучени во проектот со групите на жени и девојки вклучително и оние од руралните средини, етнички заедници и жените со попреченост. Од друга страна, областите на 1) правда и (2) образование, труд и социјална

политика се дефинирани како приоритетни во процесот на пристапување на Северна Македонија кон Европската Унија. Трансформативната промена започнува онаму каде што „поединецот и системот се среќаваат“, а интерсекционалноста мора да се анализира преку процес кој се фокусира на саморефлексија, односи и контексти.¹

Поимник

Афирмативни мерки се мерките и дејствата што се преземаат со единствена цел да се отстрани нееднаквото уживање на човековите права и слободи сè додека не се постигне фактичка еднаквост на лице или група, ако разликувањето е оправдано и објективно, а средствата за постигнување на таа цел се пропорционални, односно соодветни и неопходни. Овие мерки и дејства се временски ограничени и се применуваат се до постигнување на фактичка еднаквост на лица или група при уживање на нивните права.

Дискриминација врз основа на пол или род е секое разликување, исклученост или ограничување по основ на пол, род и родов идентитет што влијае на, или има за цел да го попречи или поништи признавањето, уживањето или остварувањето на човековите права и основни слободи на жените во политичката, економската, социјалната, културната, граѓанската или која било друга сфера, независно од нивниот брачен статус, и врз основа на еднаквоста на мажите и жените. Ова ги опфаќа сите форми на дискриминација вклучително и оневозможување на соодветно приспособување и оневозможување на пристапност и достапност на инфраструктурата, добрата и услугите.

Должност за промоција и унапредување на еднаквоста е обврска од Законот за спречување и заштита од дискриминација за преземањето на мерки или дејства за промоција и унапредување на еднаквоста и превенција од дискриминација од страна на сите државни органи, органи на единиците на локалната самоуправа, правни лица со јавни овластувања и сите други правни и физички лица.

Еднаквост е начело според кое сите луѓе се рамноправни, односно изедначени во уживањето и остварувањето на сите права и слободи.

Институционални механизми за родова еднаквост се тела чиј мандат е да промовираат родова еднаквост и да го поддржат интегрирањето на родовата еднаквост во општите политики од сите области, кои најчесто се состојат од централно владино тело надополнето со меѓуминистерска координативна структура за интегрирање на родовата перспектива и контакт лица или фокус точки одговорни за интегрирањето на родовата перспектива во министерствата.

Интерсекционалност е аналитичка алатка за проучување, разбирање и одговарање на начините на кои полот и родот се пресекуваат со другите карактеристики/идентитети, и како таквите интерсекции придонесуваат кон уникатните искуства со дискриминацијата. Интерсекционалноста помага во разбирање на сложените влијанија на различните системи на моќ кои се преклопуваат - како што се патријархатот, расизмот, хомофобијата, аблеизмот

¹ Westley, F., Zimmerman, B., and Patton, M., Доаѓање до можеби (анг. *Getting to Maybe*), Random of House of Canada Limited, Toronto, 2006.

и слично, како и нивното специфично влијание врз ранливите и маргинализирани групи во општеството.

Интерсекциска дискриминација е секоја дискриминација врз две или повеќе дискриминаторски основи што се истовремено и неразделно поврзани.

Информации за еднаквоста се информациите што ги чуваат или ги собираат државните органи за лица со заштитни карактеристики разделени по дискриминаторски основи и влијанието на одлуките и политиките врз нив.

Мерки за родова еднаквост се сите регулаторни, административни, финансиски, фискални, информативни механизми и акции, формално воспоставени и спроведени од субјектите со цел да се воспостави овозможувачка околина, обврска или услуга за постигнување и одржување на потполна родова еднаквост.

Пол ги подразбира биолошките и физиолошките карактеристики врз основа на кои лицата се дефинираат како женски, или машки. Овие видови биолошки карактеристики не се исклучуваат меѓусебно, зашто постојат поединци што поседуваат карактеристики на двата пола.

Пристапност до инфраструктурата, добрата и услугите подразбира преземање на соодветни мерки што осигуруваат дека лицата со попреченост имаат пристап, на еднаква основа со другите, до физичкото опкружување, транспортот, информациите и комуникацијата, вклучувајќи информатички и комуникациски технологии и системи, до други јавни објекти и услуги во урбани и рурални области. Оневозможување на пристапност и достапност на инфраструктурата, добрата и услугите е дискриминација.

Проценка на родовото влијанието е алатка за проценка на предложена политика со цел да се детектира и процени нејзиното диференцијално влијание или ефектите врз жените и мажите, за да се исправи таквиот дисбаланс пред да се усвои предложената политика.

Род ги подразбира општествено конструираните улоги, однесувања, и својства што дадено општество ги смета за соодветни за жените и за мажите, односите меѓу жените и мажите, односите меѓу самите жени и односите меѓу самите мажи.

Родова еднаквост подразбира еднаквост на жените, мажите и луѓето со разновидни родови идентитети во видливоста, вреднувањето, одговорноста, третманот, можностите, учеството, пристапот и контролата врз ресурсите и моќта во сите сфери на јавниот и приватниот живот.

Родова интеграција е институционална трансформација со цел вклучување на родовата перспектива во секоја фаза на процесот на процена, развивање, донесување, спроведување, следење, оценка и известување за политиките во сите области и на сите нивоа, со цел остварување на родовата еднаквост и спречување на продлабочувањето на родовите нееднаквости.

Родова статистика е статистика што соодветно ги отсликува разликите и нееднаквостите во положбата на жените и мажите во сите сфери на живеењето.

Родови индикатори се податоци (квантитативни и/или квалитативни) за следење на родовите разлики, промените што настануваат низ времето, земајќи го предвид постоечкиот родов јаз меѓу мажите и жените, и што се врзани за родовите и напредокот кон постигнувањето на целите на родовата еднаквост.

Родови набавки е внесување критериуми за родова еднаквост во јавните набавки, за да се искористат набавките како инструмент за унапредување на родовата еднаквост.

Родови норми се стандарди и очекувања под кои жените и мажите во најголема мера се подведуваат, во опсегот со кој се дефинира даденото општество, култура и заедница во тој даден момент.

Родови стереотипи се однапред создадени идеи со кои на жените и мажите произволно им се припишуваат одредени карактеристики и улоги одредени и ограничени од нивниот род.

Родово базирано насилство врз жени е секоја форма на насилство што е насочено против жена бидејќи таа е жена, или што диспропорционално ги засега жените.

Родово буџетирање е интегрирање на родовата перспектива во буџетскиот процес што подразбира родово базирана процена на буџетите, вклучување на родовата перспектива на сите нивоа на буџетскиот процес и реструктурирање на приходите и расходите со цел да се промовира родовата еднаквост.

Родово одговорна буџетска анализа е родова анализа која во својата суштина создава основа за спроведување на принципот на родова еднаквост во сите сфери и овозможува одржлив развој на општеството.

Родово одговорни индикатори се обидуваат да го одразат разбирањето на родовите улоги и нееднаквости со цел поттикнување еднакво учество, вклучително и еднаква и правична распределба на придобивките.

Родово трансформативен пристап подразбира програми, мерки и активности кои создаваат можности лицата активно да ја преиспитуваат родовата нееднаквост и да ги трансформираат родовите норми, улоги и односи, создаваат позиции за општествено и политичко влијание за жените во заедниците и работат на онеспособување на оските на моќ кои постојат во општеството и нееднаквата распределба на моќ и ресурси помеѓу родовите во општеството.

Соодветно приспособување е неопходно и соодветно изменување и приспособување потребно во одреден случај, што не предизвикува несразмерно или непотребно оптоварување, а со цел обезбедување на уживањето или остварувањето на сите човекови права и слободи на лицата со попреченост, на еднаква основа со другите. Оневозможување на соодветно приспособување е дискриминација.

Цели за родова еднаквост се промени кои се насочени кон намалување на родовите нееднаквости и остварување на родовата еднаквост.

Поглавје 1 – Родова еднаквост и недискриминација: концепти и форми

Родовата еднаквост, подразбира дека различните однесувања, аспирации, потреби на жените и мажите се почитувани, земени предвид, вреднувани и подеднакво потпомогнати. Тоа значи, дека нивните права, одговорности и можности нема да зависат од тоа дали тие се родени како маж или како жена.

Родовата еднаквост е темелна вредност на социо-политичкиот поредок на Република Северна Македонија. Уставот гарантира еднакви слободи и права за сите граѓани, без разлика на пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, политичко и верско уверување, имотна и општествена положба. Ова начело се утврдува во член 9 од Уставот, кој вели: „Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата, независно од полот, расата, бојата на кожа, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба. Граѓаните, пред Уставот и пред законите, се еднакви.“

Во правниот систем на Северна Македонија, дискриминацијата е забранета со различни закони, кои обезбедуваат заштита на граѓаните и граѓанките од нееднакво постапување. Согласно Законот за заштита и спречување од дискриминација секое разликување, исклучување, ограничување или давање првенство што се заснова на дискриминаторска основа, со сторување или несторување, што имаат за цел или резултат спречување, ограничување, признавање, уживање или остварување на правата и слободите на одредено лице или група на еднаква основа со други се смета за дискриминација. Ова ги опфаќа сите форми на дискриминација вклучително и оневозможување на соодветно приспособување и оневозможување на пристапност и достапност на инфраструктурата, добрата и услугите. Дополнително, дискриминацијата е регулирана и како кривично дело преку членови 137 и 417 од Кривичниот законик, што значи дека оние кои вршат дискриминација можат да бидат кривично гонети и казнети со казна затвор.

Концепти на родова дискриминација/ недискриминација

Полот претставува биолошка карактеристика на едно лице, што најчесто се определува според биолошките карактеристики - репродуктивните органи, гените и хормоните. Според ваквите карактеристики, луѓето се дефинираат како машки и женски.² Сепак, збирот на биолошките карактеристики со кој луѓето се делат како машки и женски не е потполно ексклузивен, бидејќи има лица кои ги имаат карактеристиките на двата пола. Дискриминација врз основа на пол се сметаат, на пример, разликувањето помеѓу мажите и жените во условите за стекнување со права од социјалната помош, разликата во плата помеѓу мажите и жените за иста работа и работа со еднаква вредност, разликата во третманот помеѓу половите и по однос на пензиите, а што е резултат на различните плати добиени за мажи и за жени во минатото, и ограничувањето на правата од кои имаат потреба само жените, како здравствените и репродуктивните права, претставува полова

² Најчевска, М., Кадриу, Б., Поимник на изрази поврзани со дискриминацијата, Мисија на ОБСЕ во Скопје и Македонски центар за меѓународна соработка, 2008, стр. 75, достапно на македонски јазик на следниот линк: <https://mcms.mk/images/docs/2008/poimnik-na-izrazi-povrzani-so-diskriminacijata-2008.pdf>

дискриминација.³ Слично, и дискриминацијата поради бременост се смета за дискриминација врз основа на пол иако ова гледање на Судот на правдата на Европска Унија е критикувано затоа што се базира на медицинското разбирање на проблематиката и е бинарно.

Родот од друга страна, како дискриминаторска основа, не се базира на биолошките карактеристики, туку е социјална конструкција и ги определува општествените улоги што треба да ги имаат мажите и жените во општествениот живот. Овие улоги се променливи и зависат од заедницата и историскиот контекст, а се пренесуваат преку религијата, образованието, науката, законите, културните практики, социјалниот систем. Дискриминацијата која се прави врз основа на родот не се базира исклучиво на полот како биолошка карактеристика, туку на претпоставката дека едно лице треба да има одредена улога во општеството.

Дали сте знаеле дека:

Дискриминаторските огласи се честа форма на дискриминација во кои полот и родот се вкрстуваат. Имено, се бара само определен пол за конкретното работно место, но притоа не ретко се и објективизира женското тело, и се става акцент на претпоставената улога на жените да работат во услужните и дејностите поврзани со обезбедување сервиси. На пример, чести се огласите каде се бараат жени за грижа на деца!

1.1. Дискриминаторска основа и област

Во контекст на интерсекцискиот родов пристап, разликувањето на дискриминаторските основи и областите каде што дискриминацијата може да се манифестира е клучно за разбирање и справување со комплексните форми на дискриминација. Овој дел ги разгледува дискриминаторските основи и различните области каде што овие основи можат да создадат нееднаквости и бариери за различни групи на жени и мажи.

Дискриминаторски основи

Дискриминаторските основи се лични карактеристики или идентитети на кои се базира дискриминацијата. Овие основи можат да бидат експлицитно наведени во законите или имплицитно разбрани како дел од социјалните и културните норми. Некои од најчестите дискриминаторски основи вклучуваат:

- **Пол и род:** Дискриминацијата заснована на пол (биолошка разлика) или род (социјално и културно конструирани улоги и очекувања) може да се манифестира во

³ Котевска, Б., Водич за основи за дискриминација (анг. *Guide on discrimination grounds*), Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2014, стр. 17-21, достапно на македонски јазик на следниот линк: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/8/116790.pdf>

различни форми, како што се различен третман на работното место, различни можности за образование и пристап до здравствени услуги.

- **Раса и етничка припадност:** Расната дискриминација и дискриминацијата по етничка припадност се базираат на расни или етнички разлики и можат да се манифестираат во различни области како што се вработување, образование, здравство и станбени услови.
- **Попеченост:** Жаните и мажите со попреченост често се соочуваат со бариери во пристапот до јавните услуги, вработување и образование, што може да резултира со ограничени можности за учество во општеството.
- **Возраст:** Возрастната дискриминација може да влијае на младите и старите жени и мажи во различни области, како што се вработување, здравствени услуги и пристап до образовни можности.
- **Сексуална ориентација и родов идентитет:** Лицата со различна сексуална ориентација или родов идентитет можат да се соочат со дискриминација во однос на пристапот до вработување, здравствени услуги, образование и заштита од насилство и вознемирување.
- **Религија и верска припадност:** Дискриминацијата по верска припадност може да се манифестира во различни форми, како што се пристапот до вработување, образовни можности и слобода на религиозно изразување.

Области на дискриминација

Дискриминацијата може да се манифестира во различни области од животот и да создава нееднаквости и бариери за различни групи на жени и мажи. Некои од главните области каде што дискриминацијата може да се јави вклучуваат:

- **Вработување и работни односи:** Дискриминацијата во работната сфера може да се манифестира во форма на дискриминаторски огласи, невработување на определени групи на работници и работнички поради пристасност, нееднакви плати за иста работа и работа од иста вредност и други надоместоци од плата вклучително и пензиите, ограничени можности за унапредување, неповолни работни услови, непристапност на работната средина, неозбедедување на соодветно приспособување и сексуално вознемирување. Овие нееднаквости можат да влијаат повеќе на жените, лицата со попреченост, етничките заедници и другите маргинализирани групи.
- **Образование:** Дискриминацијата во образовниот систем може да се манифестира преку ограничен пристап до образовни установи, помагала, наставни и дидактички материјали и други ресурси, предрасуди и стереотипи од страна на наставниците/ките, физичко одделување на определени групи на ученици и ученички врз дискриминаторска основа (сегрегација), непристапност на училиштата и

неозбедедување на соодветно приспособување, но и преку различни образовни очекувања и можности за различни групи на ученици и ученички.

- **Здравство:** Дискриминацијата во здравствениот систем може да резултира со необезбедување или ограничен пристап до здравствени услуги, различен квалитет на здравствената грижа и недостаток на разбирање и поддршка за специфичните здравствени потреби на различните групи, непристапност на здравствените установи и необзедување на соодветно приспособување.
- **Домување:** Дискриминацијата во областа на домувањето може да се манифестира преку ограничен пристап до квалитетни и безбедни станбени услови за маргинализираните групи, како што се етничките малцинства, лицата со попреченост и лицата кои живеат во сиромаштија, но и во непристапните објекти за домување.
- **Јавни услуги и социјална заштита:** Ограничениот пристап до јавни услуги и социјална заштита може да ги погоди маргинализираните групи, вклучувајќи ги жените, лицата со попреченост, старите лица и етничките заедници, што може да резултира со понеповолни животни услови и зголемена ранливост.
- **Правда и правна заштита:** Дискриминацијата во правниот систем може да се манифестира преку нееднаков пристап до правна заштита, предрасуди и стереотипи во одлучувањето и недостаток на разбирање за специфичните потреби на различните групи, еднаквост во отслужувањето на казната, непристапност на правосудните и казненон-поправните и воспитни установи и необзедување на соодветно приспособување за определени групи на граѓани и граѓанки при пристапот до правда.

Интерсекцискиот пристап е клучен за разбирање и адресирање на овие сложени форми на дискриминација. Препознавањето на различните дискриминаторски основи и областите каде што дискриминацијата може да се манифестира е првиот чекор кон создавање на поинклузивни и праведни општества кои ги признаваат и ги почитуваат различностите и правата на сите поединци.

1.2. Облици и видови на дискриминација

Дискриминацијата може да се манифестира во различни форми, вклучувајќи:

1. Директна дискриминација

Кога едно лице е третирано понеповолно од друго лице во слична ситуација врз основа на дискриминаторска основа. Пример за ова би било одбивање на вработување на жена само поради нејзиниот пол или нејзината родова улога.

2. Индиректна дискриминација

Кога навидум неутрална одредба, критериум или практика става лица со определена карактеристика во неповолна положба во споредба со други лица. Пример би биле критериуми за вработување како што се минимална височина или барање за поседување на

возачка дозвола (за професии каде ова не е одлучувачки услов за вработување) кои навидум се неутрални, но имаат негативен ефект врз жените и/или лицата со попреченост.

3. Вознемирување

Однесување кое има за цел или резултира во нарушување на достоинството на лицето и создавање на застрашувачка, непријателска, деградирачка, понижувачка или навредлива средина. Вознемирувањето може да се манифестира преку сексуални коментари, шеги или несакани физички контакти.

4. Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација

Секоја активност со која посредно или непосредно се повикува, охрабрува, дава упатства или поттикнува да се изврши дискриминација врз дискриминаторска основа. Инструкцијата за дискриминација го опфаќа како директното така и индиректното повикување, охрабрување, давање упатство или поттикнување на друго лице да врши дискриминација.

5. Виктимизација

Форма на дискриминација која се јавува како трпење на штетни последици од страна на лице поради преземање дејства за заштита од дискриминација и ги опфаќа лицата кои пријавуваат дискриминација, лицата кои поднесуваат претставки за дискриминација, како и сведоците во случаи на дискриминација. Виктимизацијата може да се манифестира преку одмазднички акти како што се отпуштање од работа или деградирање на работното место.

6. Сегрегација

Сегрегацијата претставува физичко одделување на лице или група лица врз дискриминаторска основа без легитимна или објективно оправдана цел. Како на пример издвојување во посебно училиште или во посебно одделение на учениците Роми, изолирање на учениците и ученичките со попреченост од другите соученици во одделението и слично.

7. Необезбедување на соодветно приспособување

Соодветно приспособување е познато и како обврска да се направи приспособување; разумни корекции, адаптации или мерки, или ефективни или соодветни/пригодни модификации. Да му се овозможи на лицето соодветно приспособување значи, на пример, да се приспособи работното опкружување, системот на школување, капацитетите од здравствената грижа или транспортните услуги, со цел отстранување на бариерите што го попречуваат лицето со попреченост да учествува во активностите или во добивањето на услуги исто како останатите.

8. Потешки облици на дискриминација

Како потешок облик на дискриминација, се смета повеќекратната дискриминација, интерсекциската дискриминација, повторената дискриминација и продолжената дискриминација. *Повеќекратната дискриминација* е дискриминација која се врши кон едно лице или група врз повеќе дискриминаторски основи, при што дискриминацијата се случува

во различни интервали за секоја од основите за дискриминација. *Интерсекциска дискриминација* се случува кога спрема некое лице се постапува понеповолно поради две или повеќе дискриминаторски основи што се истовремено, взамено и неразделно поврзани. *Повторена дискриминација* е дискриминацијата што се врши кон едно лице или група повеќепати, врз исти дискриминаторски основи. *Продолжена дискриминација* е дискриминацијата што се врши врз едно лице или група непрекинато, во подолг временски период, врз дискриминаторски основи.

1.3. Интерсекциска дискриминација

Интерсекциската дискриминација е специфичен облик на дискриминација, која се врши врз повеќе дискриминаторски основи, што ја прави слична со повеќекратната дискриминација. Но, за разлика од повеќекратната дискриминација, кај интерсекциската дискриминација основите се истовремено и неразделно поврзани. Кога се зборува за интерсекциската дискриминација секогаш се анализираат различните системи на моќ и нивното специфично влијание врз ранливите и маргинализирани групи во општеството. Како на пример влијанието на патријархалните норми врз жените, мажите и лицата со различен родов идентитет.

Пример

Жените со исламска вероисповед кои може нема да се дискриминирани затоа што се жени или затоа што имаат исламска вероисповед, туку само затоа што се жени со ваква вероисповед кое е видлива со покривањето на главата, токму поради предрасудите кои нив ги погодуваат.

Интерсекционалноста е и концепт и теоретска рамка што го олеснува разбирањето на начини на кои општествените идентитети се преклопуваат и создаваат сложени искуства на дискриминација и истовремени форми на угнетување или опресија засновани на две или повеќе идентитески карактеристики, односно дискриминаторски основи. Интерсекционалноста ја промовира сеопфатната идеја дека поединците и групите се соочуваат со повеќе форми на дискриминација и истовремени форми на угнетување засновани на две или повеќе основи, наместо на единечна основа, иако во најголем дел законодавството функционира на разбирање на идентитетите на жените и мажите единечно. Само како маж или жена, но не и како маж Ром или жена Ромка, или како маж со попреченост или жена со попреченост и слично.

1.4. Комисија за спречување и заштита од дискриминација

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација (КСЗД) претставува самостоен и независен орган кој делува во согласност со надлежностите утврдени со Законот за спречување и заштита од дискриминација. Оваа комисија игра клучна улога во промовирање и заштита на правата на лицата кои се жртви на дискриминација, без разлика дали дискриминацијата е сторена од страна на државни, јавни институции или приватни субјекти.

КСЗД има широк спектар на надлежности, кои опфаќаат различни активности и мерки насочени кон заштита на правата на граѓаните и елиминирање на дискриминацијата. Некои од клучните надлежности вклучуваат:

1. Постапување по претставки на жртви на дискриминација: КСЗД прима и разгледува претставки од лица кои сметаат дека се жртви на дискриминација. Ова опфаќа дискриминација сторена од државни институции, јавни тела или приватниот сектор.
2. Иницијативно постапување: Комисијата може да започне постапка за заштита од дискриминација по службена должност или по сопствена иницијатива. Ова значи дека КСЗД може да преземе акција и без формална претставка од страна на жртвите, што е важно за проактивно справување со дискриминацијата.
3. Дејствување како пријател на судот: Комисијата може да се вклучи во судски постапки како пријател на судот. Ова ѝ овозможува да понуди експертски мислења и препораки на судот во случаите каде што се разгледува дискриминација.
4. Препораки и мислења: Во случај на утврдена дискриминација, комисијата издава препораки за отстранување на повредите на правата. Иако препораките и мислењата на КСЗД не се правно обврзувачки, тие претставуваат важен механизам за укажување на неправдите и за подигање на свеста за дискриминацијата.

Ако оној кој повредил нечие право на еднаквост не постапи по мислењето или по препораката на комисијата, КСЗД има овластување да поднесе барање за покренување прекршочна постапка пред надлежниот суд за прекршоци. Оваа постапка има за цел да осигури дека повредителот ќе сноси последици за своите постапки и дека ќе се спречат идни случаи на дискриминација.

КСЗД е витален механизам за заштита на правата на жртвите на дискриминација и за промовирање на еднаквост во општеството. Нејзините надлежности и активности ја прават клучна институција во борбата против дискриминацијата и во создавањето на поинклузивно и праведно општество.

1.5. Должноста за промоција и унапредување на еднаквоста: општа и посебна обврска

Должност за промоција и унапредување на еднаквоста е обврска од Законот за спречување и заштита од дискриминација (член 3 став 3) за преземањето на мерки или дејства за промоција и унапредување на еднаквоста и превенција од дискриминација од страна на сите државни органи, органи на единиците на локалната самоуправа, правни лица со јавни овластувања и сите други правни и физички лица.

На тој начин законски се уредува должноста на јавниот сектор за промоција и унапредување на принципот на еднаквост и превенција од дискриминација. Самата должност има за цел да ги надмине разликите во пристапот до правата помеѓу различните групи на граѓани и да го интегрира во секојдневниот бизнис на јавните власти разгледувањето на еднаквоста и добрите односи помеѓу различните групи во општеството, притоа помагајќи во оставрување

на целта на ЗСЗД - обезбедување на принципот на еднаквост и спречување и заштита од дискриминација во остварување на човековите права и слободи (член 2 од ЗСЗД). Затоа, должноста бара од сите субјекти да размислат како тие можат позитивно да придонесат за унапредување на еднаквоста и добрите односи помеѓу различните групи на мажи и жени во општеството. Потребно е да се земе предвид еднаквоста при донесувањето на одлуките, во дизајнирањето на политиките и во испораката на јавните добра и услуги, вклучително и внатрешните политики, и овие прашања редовно да се ревидираат.

Дали сте знаеле дека:

Ако државните органи не анализираат како определена политика, критериум, мерка, добра или услуги може различно да влијае на различните групи, истата може да не ги исполни своите цели!

Должноста има повеќе цели кои можат да се групираат во три главни, и тоа:

1. спречување на дискриминацијата и преземање на чекори за елиминација на дискриминацијата,
2. унапредување на еднаквоста на можностите помеѓу лицата кои имаат заштитна карактеристика, односно се заштитени според некоја дискриминаторска основа и оние кои немаат таква, и
3. поттикнување на добри односи помеѓу лицата кои имаат заштитна карактеристика односно дискриминаторска основа и оние кои немаат.

Општа обврска за промоција на еднаквоста

Општата обврска подразбира позитивен придонес од страна на државните органи во промоција и унапредување на еднаквоста, превенција од дискриминација и поттикнување на добри односи помеѓу сите членови на општеството преку земање на предвид на еднаквоста при креирање на политиките, вклучително и внатрешните политики на државните органи, донесувањето на одлуки и обезбедувањето и пружањето на јавните услуги, и нејзино постојано следење и вклучување во стратешкото планирање на секој државен орган.

Со други зборови, сите цели на должноста, наведени погоре, треба да се имаат предвид кога се:

- планираат и креираат политиките на државните органи, како кон надвор (одлуки и критериуми) така и кон внатре (организациски политики и начин на функционирање),
- донесуваат одлуки, вклучително и по индивидуални барања, и
- обезбедуваат и пружаат јавните услуги.

Посебна обврска за промоција на еднаквоста

Покрај општата обврска, законодавецот предвидува и посебни обврски за одредени субјекти. На пример, субјектите кои со закон се должни да прибираат, евидентираат и обработуваат податоци, имаат обврска овие податоци да ги прикажуваат според дискриминациските основи определени со законот. Ова овозможува подобра анализа на состојбите и поефективна превенција од дискриминација.

Примена на обврските во политики и практики

Обврската за промоција и унапредување на еднаквоста има за цел да ги надмине разликите во пристапот до правата помеѓу граѓаните и граѓанките. Законодавецот ја поставува оваа обврска како општа за сите субјекти, но истовремено остава простор за преземање на соодветни мерки и дејства во зависност од констатираните потреби за секој посебен сектор и област. Преку конкретни мерки и дејства, субјектите можат да придонесат за елиминирање на дискриминацијата и промоција на еднаквоста.

Должноста за промоција и унапредување на еднаквоста е клучен елемент во борбата против дискриминацијата. Преку општата и посебната обврска, сите субјекти во општеството имаат одговорност да придонесат кон создавање на поинклузивно и праведно општество. Со правилна примена на овие обврски, може да се постигне значаен напредок во елиминирањето на дискриминацијата и промоцијата на еднаквоста.

Вклучувањето на интерсекционалноста во политиките може да се постигне преку ефикасно спроведување на должност за промоција и унапредување на еднаквоста. Начелото на интерсекционалност е водечки принцип во спроведување на должноста на јавниот сектор за промоција и унапредување на принципот на еднаквост и превенција од дискриминација.

Самата должност има за цел да ги надмине разликите во пристапот до правата помеѓу различните групи на граѓани и граѓанки и да го интегрира во секојдневното работење на јавните власти разгледувањето на еднаквоста и добрите односи помеѓу различните групи во општеството, притоа помагајќи во остварување на целта на ЗСЗД - обезбедување на принципот на еднаквост и спречување и заштита од дискриминација во остварување на човековите права и слободи.

Поглавје 2 – Интерсекциски родова анализа на локално ниво

2.1. Опфат, начела/шринципи и фази (проценка, планирање, реализирање, известување)

При спроведување на интерсекциската родова анализа, без разлика дали се врши на централно или на локално ниво, важно е да се земат предвид интерсекциските овозможувачки фактори.

Интерсекциските овозможувачки фактори помагаат во справувањето со последиците од сложените влијанија на различните системи на моќ кои се преклопуваат - како што се патријархатот, расизмот, хомофобијата, аблеизмот, анти-родовото движење и слично, како

и со последиците од нивното специфично влијание врз ранливите и маргинализирани групи во општеството, притоа искористувајќи ја разликоста за унапредување на правата на овие групи.

За да може да се анализираат интерсекциските овозможувачки фактори, прво треба да се земат предвид факторите кои влијаат на градење на овозможувачка околина во која се почитува пристапот заснован на човекови права. Затоа во практиката се користат неколку основни принципи наречени ПАНЕЛ⁴ кои се состојат од:

1. Учество

Секој има право да учествува во одлуки кои ги засегаат неговите човекови права. Учесството треба да биде активно и доброволно, а пристапноста, вклучително и пристапот до информации во форма и начин вклучително и на јазик што може да се разберат, треба да биде гарантирана.

2. Одговорност

Носителите на одлуки се одговорни доколку не успеваат да ги исполнат своите обврски кон носителите и носителките на права и треба да има ефективни казни за неисполнување на истите.

3. Недискриминација и еднаквост

Сите форми и видови на дискриминација во остварувањето на правата мора да бидат забранети, спречени и елиминирани. Исто така, бара приоритизација на маргинализираните и ранливите групи кои се соочуваат со најголемите бариери за остварување на своите права.

4. Зајакнување на носителите на права

Поединците и заедниците треба да ги знаат своите права, тоа значи и дека тие треба да бидат целосно поддржани да учествуваат во развојот на политики и практики кои влијаат на нивните животи.

5. Законитост

Признавање на правата како законски применливи и е поврзан со националното и меѓународното право за правата на човекот.

⁴ПАНЕЛ е кратенка од учество, одговорност, недискриминација и еднаквост, зајакнување на носителите на правата и законитост (анг. *PANEL: Participation, Accountability, Non-discrimination and Equality, Empowerment and Legality*), достапно на англиски јазик на следниот линк: <https://ennhri.org/about-nhris/human-rights-based-approach/>

Корисен совет!

Најдобро е да развиете т.н. Рамка за анализа на политиките базирани на интерсекционалноста⁵. За да го направите тоа потребно е да ги разгледаме *осумте интерсекциски овозможувачки фактори*, кои се на некој начин интерсекциски леќи. Само со таков пристап може да се обезбеди еднаков резултат за сите.

Интерсекциските овозможувачки фактори се прикажани на Дијаграм бр.1.

Дијаграм бр. 1

Извор: Intersectionality Resource Guide and Toolkit, An Intersectional Approach to Leave No One Behind

Фактор 1: Рефлексиност. Секој човек на индивидуално или на колективно ниво треба да ги преиспита сопствените предрасуди, уверувања, судови и практики, бидејќи истите можат да влијаат при работењето и комуникацијата со другите.

Фактор 2: Достоинство, избор и автономија. Почитувањето на човековото достоинство, правото на избор и независноста (автономијата) се клучни предуслови за целосно остварување на човековите права. Од аспект на жената, важно да се напомене е и телесната автономија и правото на избор кога се донесуваат одлуки поврзани со репродуктивноста и женското здравје. Но, исто така и од аспект на лицата со попреченост, посебно жените и девојките со попреченост, почитувањето на вроденото достоинство, индивидуалната

⁵Hankivsky, O. (Ed.), Рамка за анализа на политики заснована на интерсекционалност (анг. *An Intersectionality-Based Policy Analysis Framework*), Institute for Intersectionality Research and Policy, Simon Fraser University, Vancouver, BC, 2012, стр. 35-38.

автономија вклучително и слободата да се направи сопствениот избор, како и независноста на лицата се исклучително важни.

Фактор 3: Пристапност и универзален дизајн. Пристапноста е клучен предуслов за независното живеење, посебно за лицата со попреченост, и затоа државата, која ја има ратификувано Конвенцијата за правата на лицата со попреченост на Обединетите нации има обврска да обезбеди целосно учество на лицата со попреченост во сите сфери на општественото живеење.⁶ Додека пристапноста важи за сите, соодветното приспособување бара адаптација за поединец, индивидуа (изменување или прилагодување кои не наметнуванестразмерно или непотребно оптоварување), онаму каде што е потребно во одреден случај. Воедно, универзалниот дизајн на производи, околина, програми и услуги што ќе можат да ги користат сите луѓе, во најголема можна мера, без потреба од прилагодување е клучен фактор за креирање на овозможувачка околина за ќените и мажите со попреченост.

Фактор 4: Различни знаења. Отвореноста за учење од различни луѓе и почитувањето и уважувањето на нивното знаење, посебно на оние кои иако не се дел од експертската јавност, а секојдневно се соочуваат со бариери, е еден од предусловите кои ќе овозможат активно учество и придонес од засегнатите страни во сите сфери.

Фактор 5: Интерсекциски идентитети. Некогаш идентитетските карактеристики се преклопуваат и создаваат уникатен социјален ефект, кој може да варира во зависност и местото и времето.

Фактор 6: Релациона моќ. Иако моќта најчесто е сконцентрирана во носителите на одлуки, треба да се има предвид дека еден човек може да ја има моќта во еден контекст/време и во друг контекст, да биде дискриминаран или опресиран во зависност од идентитетската карактеристика која во тој даден момент се зема како клучна. Сепак, фактот останува дека во постоечките политики отсуствува интерсекцискиот пристап и вклученоста на различните групи во центрите на моќ.

Фактор 7: Време и простор. Во различен контекст (време и место) различно се манифестираат и моќта и оневозможеноста.

Фактор 8: Трансформативен пристап заснован на права. Овој фактор цели кон промовирање на човековите права исправување со нееднаквостите преку трансформирање на општествените структури и менување на начинот на кој се произведуваат (стекнуваат) и распределуваат ресурсите и односите. И преку трансформирање на родовите и социјалните норми како фактор за перпетуирање (продолжување) на нееднаквостите, се трансформира и целото општество.

Примери за специфични овозможувачки фактори врз различни основи

⁶Конвенција за правата на лицата со попреченост на Обединетите нации, 2006, Ратификувана од РСМ во декември 2011 година, член 9 - Пристапност. Закон за ратификација на Конвенцијата за правата на лицата со инвалидност и факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лицата со инвалидност, Службен Весник на Република Македонија, бр.172/2011, од 14 декември 2011 година.

Девојка од ромската етничка заедница во инвалидска количка може да биде подложена на дискриминација врз основа на нејзиниот пол или попреченост во доминантно не-ромска средина но, може да се најде и привилегирана врз основа на нејзината етничка припадност во средина со доминантно ромско население. Но, ако постојат архитектонски бариери во било која од овие две средини, во тој случај тоа делува оптоварувачки врз девојката.

Користењето на интерсекциски пристап, на пример, препознава дека исклучувањето на девојчињата со попреченост од образованието е предизвикано од повеќе фактори кои се сложени и се вкрстуваат: индивидуалните карактеристики на нејзиниот пол, возраст, статус на попреченост, етничка припадност, јазик; нејзиното домаќинство-место на живеење и неговиот состав; социо-економскиот статус на нејзиното семејство и факторите на животната средина, на пример пристапноста до училишните згради; достапноста на безбедни и соодветни тоалети; ставовите на нејзините родители и старатели кон нејзиното право на образование; општествени ставови кои го оневозможуваат остварувањето на правата на девојчињата на образование и институционалните капацитети.

Една жена од албанската етничка заедница која живее во рурална средина нема еднаков пристап до вработување како што има жена од албанската етничка заедница која живее во урбана средина. Нееднаквоста се зголемува уште повеќе во споредба со жена од мнозинската македонска заедница заради разликата во патријархалните вредности во рамките на различните етнички групи.

Невработена жена со попреченост од рурална средина би имала проблем со пристапот до социјални бенефиции, доколку, најпрво нема (пристапен) јавен транспорт (ниту пак истата има возачка дозвола или сопствено возило). Понатаму, се бараат повеќе документи за доказ на социјалниот статус кои заради дисперзираноста на јавните услуги бара време да се обезбедат и/или финансиски средства за да се извадат. Дополнителен фактор кој би оневозможил жена да ги оствари своите социјалните права е доколку има потреба од специјализирани услуги, на пример, доколку е жртва на родово базирано насилство и семејно насилство и/или е потребен толкувач на знаковен јазик за да може да се оствари комуникација со давателите на услугите. Водењето сметка за достапноста на услугите е клучна со цел државните органи да бидат препознаени како промотори на еднаквоста.

Дали сте знаеле дека:

Спроведувањето на интерсекциската родова анализа се врши во сите четири фази на донесување и спроведување на политики, мерки и активности: проценка, планирање, спроведување и известување!

Фазата на *проценка* има за цел да ги идентификува прашањата од областа на еднаквоста и недискриминацијата од интерсекциски аспект кои се од значење за работењето на

одредениот државен орган или општина и опфаќа идентификување на проблеми и потреби, приоритети и анализа на постојните иницијативи како и предвидување на конкретни активности за промоција и унапредување на еднаквоста од интерсекциски аспект кои треба да се преземат со испланирани фискални импликации.

Пример

При фазата на проценка и направената анализа се заклучува дека поради нерамноправната застапеност на пазарот на труд и родовиот јаз во платите, жените се поранливи и под ризик од сиромаштија и во периодот по работниот век. Тука е значаеи и интерсекцискиот пристап на жените во руралните средини кои, вршејќи неформални работи, најчесто не се приматели на земјоделска пензија, а преовладуваат како приматели на семејни пензии.

Во фазата на проценка од исклучителна важност е и вклучувањето на засегнатите групи, првично во собирањето на податоци а потоа и во утврдувањето на листата на приоритетни прашања и конкретни активности. Вклучувањето е посебно важно кога станува збор за сензитивни целни групи кои се соочуваат со континуирана стигма од општеството.

Фазата на *планирање* има за цел објаснување на стратегија за справување со потребите идентификувани во фазата на проценка, со јасно наведување на временската рамка и на вклучените засегнати страни, вклучувајќи ги институциите и граѓанските организации.

Фазата на *спроведување* опфаќа преземање на соодветни активности за промоција и унапредување на еднаквоста од интерсекциски аспект кои се идентификувани како приоритетни во фазата на проценка со конкретно утврдени индикатори за мерење на напредокот.

Важно во фазата на реализација е интегрирањето на интерсекцискиот родов пристап во јавните набавки што државните органи или општините ги вршат. Ова може да ги подобри вашите услуги со тоа што ќе ги направи посоодветни и тоа може да доведе до подобра вредност за потршените парите!

Фазата на *известување* опфаќа изработка на информации за развојот и постигнатите резултати од спроведувањето на интерсекцискиот родов пристап кои се достапни за јавноста како и годишен извештај за спроведените активности од страна на секој државен орган или општина. Известувањето придонесува за зголемување на транспарентноста и довербата од страна на општата јавност, засегнатите страни, вработените и корисниците на услуги.

Пример

Информации за следење на еднаквоста за вработените или корисниците на услугите, или за влијанието на вашите активности врз различни групи на лица, на пример жени со попреченост, или Роми/ки над 50 годишна возраст, или зависници од дроги и слично.

2.2. Прианализа на стратешки документи и локални акциски планови

Јавните политики, од аспект на нивното влијание (краен ефект) врз жените и мажите може да се поделат на повеќе видови, прикажани во Табела бр. 1.

Табела бр. 1

Видови политики	Пример
Родово неутрални политики/интервенции се однесуваат на сите граѓани и граѓанки	Огласите за вработување се однесуваат на сите, не водат сметка дали жена од рурална средина и/или со попреченост може да се пријави на огласот
Родово слепи политики/интервенции не прават разлика меѓу мажите и жените односно постојниот јаз	При изградба на фудбалско игралиште не се води сметка дали подеднакво ќе го користат истото и момчињата и девојчињата
Родово одговорната политика/интервенција ги препознава карактеристиките и разликите кои произлегуваат од родовите улоги, за да може ефектите од политиките да обезбедат родова еднаквост	При изградба на спортско игралиште се води сметка дали подеднакво ќе го користат истото и момчињата и девојчињата, односно истото е мултифункционално
Родово специфични политика/интервенција се стреми да направи правична распределба на ресурсите	Квотата жените да бидат застапени со 40% на листите за пратеници/чки и советници/чки во општините што го намали родовиот јаз во Собранието и советите на општините
Родово трансформативни политики/интервенции имаат за цел да ја трансформираат постоечката дистрибуција на моќ, ресурсите и одговорностите со цел да се создадат рамноправни односи меѓу мажите и жените и се фокусираат на стратешките потреби односно целат да предизвикаат промени на долг рок	Воведување на татковско отсуство поради раѓање на дете на долг рок ги трансформира општествените односи и се менува перцепцијата дека само мајката ќе остане дома по раѓањето на детето а со тоа и ставот на општеството кон жените како пружатели на нега и грижа, а на мажите како на оние кои се грижат за финансиската благосостојба на семејството

Разликата помеѓу родово специфична (интерсекциска) политика и родово слепата/неутралната политика е во тоа што за креирање на првата се прави анализа на родово специфичните ограничувања и оние ограничувања што се основани на претходни претпоставки за улогата на жените, односно се земаат предвид повеќе идентитетски карактеристики на жените. Во вториот случај, воопшто не може да се зборува за интерсекциски пристап.

Дали сте знаеле дека:

При креирањето на специфичните политики, може да се предвидат интерсекциски специфични мерки, давајќи им предност на жени со повеќе идентитетски карактеристики

кои што во интеракција помеѓу себе доведуваат до нивна поголема ранливост и маргинализација.

Пример за таква мерка е Активната мерка за вработување на жена-Ромка.

Во Табела бр.2 се прикажани неколку од алатките за секоја од фазите во процесот на родова интеграција.

Табела бр. 2

Алатки за за фазата проценка(фаза I)	Алатки за фаза планирање (фаза II)	Алатки за фаза спроведување(фаза III)	Алатки за фаза проверка(фаза IV)
Родова статистика	Поставување на родови индикатори	Обуки за родова еднаквост	Родова ревизија
Родова анализа	Родово сензитивно планирање на интервенции/политики	Родово сензитивна трансформација на институциите	Родово мониторирање
Родова проценка на политики	Примена на родово одговорно буџетирање	Подигање на свеста за родовите прашања	Родова евалуација
Консултации со засегнати страни	Планирање на родови сензитивни набавки		

2.2.1. Консултација со граѓаните и граѓанките (активно и доброволно)

Консултациите со родово засегнати страни може да се применат на законодавството, политиките, програмите, проектите, услугите и конкретните мерки. Општините потребно е активно да ги вклучат граѓаните и граѓанките во сите фази. Исто така, треба да бидат свесни за различноста на искуствата во било која од засегнатите групи на жени и мажи. На пример, под основот етничка припадност има лица од различни етнички заедници кои имаат различно искуство. Во групата на лица со попреченост има лица со различни видови на попреченост кои се судираат со различни бариери во остварувањето на своите права. Дополнително, согласно начелото на интерсекционалност, треба да се биде свесен дека лицата имаат во себе интегрирано повеќе карактеристики релевантни за конкретната мерка, на пример, една личност може да биде жена со попреченост од Ромската етничка заедница, или постар геј маж. Но, во оваа ситуација исклучително важно е анализирањето на сложените влијанија на различните системи на моќ генерално и нивното специфично влијание врз ранливите и маргинализирани групи во општеството, без разлика на тоа кои дискриминаторски основи се испреплетуваат во конкретниот случај.

Дали сте знаеле дека:

Резултатот од спроведувањето на интерсекцискиот родов пристап е секогаш придвижување на групите кои се на маргините кон центарот, односно нивелирање на ситуацијата која довела до нивната маргинализација.

Пример

Голем број од општините во Северна Македонија (согласно нивните статуту) организираат т.н. Форуми во заедниците. За да има вистинско учество на жените и мажите, вклучително и жените со повеќе ранливости, треба да се обезбеди нивно присуство, да се слушнат нивните потреби и истите да се земат предвид. Ова подразбира да се земат предвид и различните потреби на жените со попречености во локалната средина, жените од руралните средини, жените од помалите етнички заедници итн.

Во секој случај, државните органи и општините треба да обезбедат нивните методи на вклучување да ги земат предвид потребите на лицата со различни заштитени карактеристики. Најдобро е вклучување уште во најраната фаза на проценка и планирање, секогаш почитувајќи го принципот на доверливост и тајност, посебно кога станува збор за маргинализираните групи во општеството. Важно е вклучување и на најранливите и маргинализираните групи како и вклучување на само-застапници но и граѓански организации и неформалните групи кои се залагаат за остварување на правата на овие групи, посебно онаму каде постои голема општествена стигма која ја следи групата.

Корисен совет!

Не го ограничувајте вклучувањето само на претставничките тела! Фокусирајте се и на само-застапниците и неформалните групи!

2.2.2. Собирање на статистички податоци (квантитативни и квалитативни) разделени врз основ на пол/род и различности

Дали сте знаеле дека:

Согласно членот 3 став 4 од Законот за спречување и заштита од дискриминација сите субјекти кои со закон се должни да прибираат, евидентираат и обработуваат податоци, имаат обврска овие податоци да ги прикажуваат спореддискриминаторските основи од Законот за спречување и заштита од дискриминација (член 5), релевантни во областа, а со цел промоција и унапредување на еднаквоста и превенција од дискриминација.

Собирањето и користењето на податоци/информации разделени врз основ на пол/род и различности ќе ви помогне да ги идентификувате приоритетите на вашата институција/општина и да го разберете влијанието на вашите предлози и одлуки врз лицата со заштитни карактеристики. Ќе ви помогне да поставите соодветни цели и да го мерите

нивниот напредокот. Ќе ви помогне да ги базирате вашите приоритети и донесувањето на одлуките на докази, а не врз претпоставки или стереотипи. Тоа не е цел сама по себе - ќе ви помогне да ги идентификувате начините за отстранување на дискриминацијата, унапредување на еднаквоста и негувањето на добри односи помеѓу различните групи на жени и мажи, девојчиња и момчиња.

Постојат квантитативните (нумеричките) и квалитативните (дескриптивните) податоци. Квалитативните информации може да се фокусираат повеќе на факторите кои потешко се мерат или претставуваат квантитативно.

Корисноста на собирањето на овие податоци е повеќе димензионална, и тоа:

- Помага во идентификување на клучните прашања/предизвици, потенцијалната дискриминација и клучните прашања во врска со еднаквоста во самата општина,
- Преку нив се врши проценка на учинот/перформансите на самата општина како кон надвор (кон корисниците) така и кон внатре (кон вработените), и
- Помага во превземање на конкретни мерки за задоволување на потребите на вработените и корисниците на услугите кои споделуваат определена релевантна заштитена карактеристика и донесување на конкретна политика со интерсекциски родов пристап.

Пример

Училиштата ги анализираат податоците собрани во врска со психолошкото и физичкото врсничко малтретирање на учениците и ученичките со посебен фокус на прашањето дали вклучуваат инциденти на хомофобично и трансфобично малтретирање или малтретирање поради попреченоста на ученикот или ученичката.

Податоците од истражувањата на УНИЦЕФ во Северна Македонија покажуваат дека момчињата и девојчињата со попреченост се соочуваат со дискриминација од соучениците и родителите кои сметаат дека ним не им е местото во редовната настава.

Сепак, малку е веројатно дека ќе можете да ги разделите податоците за секоја основа во секоја област и за секој субјект, поради чувствителноста околу собирањето на некои од податоците како и/или нискиот број на вработените или корисниците кои ја имаат таа заштитена карактеристика. На пример, можеби потешко ќе ги разделите податоците врз основ на религија или уверувањето, сексуална ориентација и родовиот идентитет отколку по другите основи. Исто така, разделувањето на податоците во под-групи може да претставува предизвик, посебно кај основот попреченост и неговото разделување по однос на видот на попреченоста - физичка, сензорна, ментална или интелектуалната попреченост, како и комбинирана попреченост.

Сепак, квалитативни и квантитативни докази може да се користат за мерење на напредокот кој е исклучително важен. На пример, можете да користите анкети за вработените, анализа на поплаки и приговори, формулари за задоволството на корисниците од услугата или резултати од вклучувањето на засегнатите групи, вклучително и на ранливите и маргинализираните групи во општеството.

2.2.3. Планирање базирано на докази и анализа

Пример

Истражувањата покажуваат дека постои зголемен ризикот за рак на дојката кај жените кои влегуваат во менопаузата, после 50 година од животот. Затоа здравствите власти спроведуваат јавни камањи за поттикнување на жените од овие возрасни групи редовно да прават здравствени прегледи и мамографски скрининзи. Националната програма за рано откривање на ракот на дојка во земјава започна да се спроведува од 2015 година. Жени на возраст од 50-69 години се повикуваат на мамографски преглед на две години преку покани кои се испраќаат по пошта.

Пример

Преку спроведување на де-сегрегационите мерки за учениците и ученичките од Ромската етничка заедница во училиштата и нивната повторна проценка и вклучување во редовното образование (а не во специјалните училишта за деца со попреченост) покрај елиминацијата на дискриминацијата, се унапредува и еднаквоста на можностите помеѓу учениците Роми и останатите, а со одењето во исто училиште се поттикнуваат и добрите односи помеѓу сите ученици и ученички.

2.2.4. Предвидување на афирмативни мерки

Афирмативните мерки не се дискриминација доколку се преземаат со единствена цел да се отстрани нееднаквото уживање на човековите права, се временски ограничени и се применуваат се до постигнување на фактичката еднаквост.

Нискиот процент на вклученост на определени групи од општеството често се зголемува со воведување на афирмативни мерки, односно квоти. Учеството не се однесува само на севкупниот број на лица што учествуваат, туку го опфаќа и нивото во кое тие лица учествуваат. Разбирањето зошто е учеството ниско, ќе им помогне на носителите на политики да предвидат соодветни мерки за надминување на нееднаквоста.

Пример

Во Законот за основното образование во членот 6 став 2 се наведени следниве афирмативни мерки кои се превземаат во оваа област, и тоа: неприменувањето на одредбата за реонизација при запишувањето на ученици со попреченост, ослободување од плаќање на трошоците за признавање и еквиваленција на свидетелства стекнати во странство, бесплатен превоз за учениците со попреченост, образовни медијатори паричен надоместок за освоено прво место на државен натпревар и стимулирање за учество и паричен надоместок за освоена награда/медал на меѓународен натпревар.

2.2.5. Користење на родово-трансформативен пристап заснован на права

Родово трансформативниот пристап поаѓа од родовите норми и искуствата кои жените и девојките ги имаат во определено општество или заедница. Патријархалните, родовите и

социјалните норми, ставови и вредности влијаат на степенот до кој поединците и заедниците, особено жените и девојките во овие заедници можат да ги уживаат остварат своите права. Ефективното и одржливо уживање на правата значи дека овие норми, ставови и вредности мора да се трансформираат преку промовирање на споделена моќ, контрола на ресурсите, донесување одлуки и афирмација на правата на жените и девојките. Оттука, главната разлика меѓу пристапот на родова интеграција и родово трансформативниот пристап е во самиот почеток на родовата анализа која во родово трансформативниот пристап се фокусира на препознавање и осознавање на родовите норми преку искуството на жените и девојчињата во заедницата раскажано од нив самите преку нивно целосно учество и партиципација и во градење на мерките за трансформација на ваквите норми.

Родовата интеграција е дел од родово трансформативниот пристап кој оди чекор понатаму и кој освен на еднаквото учество на жените и девојките, со мажите и момчињата, се фокусира и на решавање и менување на структури кои поттикнуваат нееднаквост и ги исклучуваат жените и девојките, како што се родовите општествени норми. Родово трансформативниот пристап има различна почетна точка од пристапот на родова интеграција. Имено, промената на ставовите и вредностите може да биде компонентата на пристапот на родова интеграција, но тоа не значи дека ќе дојде до вистинска трансформација со оглед дека промената на нормите не се стартна точка во овој пристап. За разлика од родовата интеграција, родово трансформативниот пристап бара изрично и решително да се пристапи во решавањето на основните причини за родовата нееднаквост и повредата на правата, односно родовите и социјалните норми.

Во Табела бр. 3 се опишани главните разлики меѓу принципот на родова интеграција и родово-трансформативниот пристап и алатките кои ги користат:

Табела бр. 3

Алатки	Родова интеграција	Родово трансформативен пристап
Родова анализа	Во почетните анализи секогаш се адресирани проблемите и потребите на мажите и жените	Почетната анализа конкретно анализира норми, ставови и вредности користејќи квалитативни податоци и го користи ова како почетна точка за информирање на прогресот и влијанието на политиката/програмата/проектот
Користење на податоци	Податоците кои се користат при интегрирање на родовата перспектива во политиките, програмите или проектите се најчесто квантитативни и се разделени врз основа на пол или род, а некогаш имаат и интерсекциски пристап и вклучуваат расчленување по	Преку родово-трансформативниот пристап квантитативните податоци се анализираат заедно со квалитативни податоци (искуства, знаења, рефлексии на различни општествени групи на жени и девојки вклучително и со и без попреченост, како и жените од различните етнички групи и жените од руралните средини).

	возраст, место на живеење и други релевантни идентитети	При собирањето на квалитативните податоци особено е важно да има застапеност на обесправените и маргинализираните групи на жени и девојки вклучително и со и без попреченост во општеството
Адресирање на бариерите со кои се соочуваат жените и девојките, обезбедување партиципативност и инклузивност	Преку конкретната политика, програма или проект се решаваат пречките со кои жените се соочуваат во определената област која е засегната Во однос на гарантирањето на учеството на жените при креирањето, спроведувањето и евалуацијата на резултатите се создава простор за бројни платформи и просториза жените да учествуваат во сите фази	Конкретната политика, програма или проект експлицитно работи на норми, ставови и вредности со користење на социо-еколошкиот модел Родово трансформативниот пристап го гарантира вклучувањето на женските организации и јакнењето на нивните капацитети, водејќи сметка и за жените и девојките со попреченост, жените од различните етнички групи како и жените од руралните средини
Мониторинг и евалуација	Влијанието на политиката се мери со помош на родова леќа/перспектива	Влијанието на политиката се мери врз основа на искуствата на носителите на правата, особено жените и девојките со и без попреченост во таа област и начинот на остварување и користење со своите права
Буџетирање и ресурси	Документот содржи доволно извори на ресурси за спроведување на активности поврзани со родовата еднаквост и специфичните потреби на жените	Документот содржи доволно ресурси за спроведување на активности поврзани со родова еднаквост и специфичните потреби на жените со и без попреченост, жените од различните етнички групи како и жените од руралните средини но и можност за поддршка исклучиво на женски организации со буџет кој ќе овозможи флексибилност за прилагодување на потребите на жените и девојчињата, како и врз основа на научените лекции во текот на проектниот циклус.

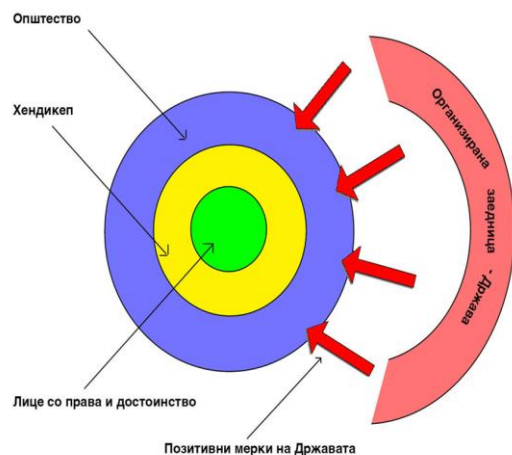
Трансформацијата на институциите се постигнува со првична анализа за родот и различноста во работата на самата институција, односно прво да се има свесност за оневозможеноста на пристапот на различни групи до истата (било како вработување во институцијата или услуга која ја дава). Понатаму, секоја институција треба да има свој План за родова еднаквост, каде ќе води сметка за различноста и спецификите на различни

групина жени и девојки. Ова е поврзано и со обврската на јавниот сектор за промоција на еднаквоста.

2.2.6. Користење на социјалниот модел на гледање на попреченоста

Пристап кон прашањето на попреченост може сликовито да се претстави во Дијаграмот бр.2, од кој се забележува дека попреченоста е всушност нарушената релација меѓу лицето со попреченост и општеството.

Дијаграм бр. 2

Извор: Полио плус – движење против хендикеп

Корисен совет!

Имајте предвид дека секое лице, различно ја доживува својата попреченост. Од субјектите коишто го обезбедуваат приспособувањето се бара да се едуцираат за попреченоста како дел од човековата разноликост, да го спроведат приспособувањето, и да влијаат врз надминувањето на стереотипите коишто вработените, персоналот, учениците, наставниот кадар, здравствените работници и други може да го имаат кон мажите и жените со попреченост. Решавањето на непристапноста треба да се направи на начин на којшто ќе се гарантира почитување на достоинството и приватноста на сите.

Соодветното приспособување е индивидуално решение, пристапноста е општо за сите лица со попреченост и затоа истата треба да се обезбеди. Соодветното приспособување, најдобро ќе се спроведе со изработка на водич или насоки од страна на самите институции во кои ќе се уреди постапката и како да се дојде до најдоброто решение за секое лице со попреченост

индивидуално, кога општите стандарди на пристапност не се доволни за задоволување на неговите/нејзините конкретни потреби.

2.2.7. Постоене на родово- и интерсекциски- сензитивни индикатори

Индикаторите можат да бидат квантитативни, изразени најчесто преку бројки, проценти и/или индекси, или пак можат да бидат квалитативни, кои се најчесто наративни и се обидуваат да го проценат суштинското остварување и уживање на човековите права, односно да го доловат она што се крие зад бројките или процентите. Квантитативните и квалитативните индикатори не се исклучуваат едни со други, туку најчесто се комплементарни и се користат заедно за да ја прикажат целосната слика при спроведување на стандардите поврзани со човековите права. Користењето на двата типа на индикатори е особено важно во случаи на интерсекциски пристап, зошто може да даде вистински приказ за остварувањето на човековите права од страна на жените од обесправените и маргинализирани групи, но и да ја отслика оваа позиција на односите групи на жени како резултат на сложените влијанија на различните системи на моќ кои се преклопуваат, како што се патријархатот, расизмот, хомофобијата, аблеизмот и слично, и нивното специфично влијание врз овие групи на жени.

Пример

Доколку сакаме да го измериме прогресот на вклучување на поголем број на девојчиња Ромки во образовниот процес ќе ставиме квантитативен индикатор (бројка или процент) кој треба да се следи за да го измериме прогресот во определен временски период. Сепак, за да се процени подобрувањето на квалитетот на образованието или пак третманот кој оваа група го добива од страна на наставниците/чките и соучениците/чките, неопходни се квалитативни индикатори кои ќе можат да го покажат подлабоко квалитетот на образовниот процес, особено дали постои еднаков третман кон овие ученички и нивните семејства, како и квалитетот на инфраструктурата и квалификациите на наставниците/чките во случаи каде висок процент од запишаните деца се Роми, остварување на образовната програма, резултатите од образовните достигнувања и слично.

Во Табела бр. 4 подетално се прикажани карактеристиките и примената на различните индикатори:

Табела бр. 4

Тип на индикатор	Применливост	Фокус	Опис	На кого се однесува
Структурен	Правна, политичка и институционална рамка	Посветеност, обврзаност	Посветеност и обврзаност кон меѓународната правна рамка за човекови права Воспоставена законска регулатива	Носители на обврски - Државата, функционери, државни претставници на национално и локално ниво

			Политики, стратегии, акциони планови и усвоени насоки Институционална рамка Постоење на можност за поднесување на претставки и постоење на механизми за поддршка	
Процесен	Спроведување на политиките и ефективност на механизмите за заштита и поддршка во случај на повреда на човековите права	Обид и волја за спроведување	Постоење на буџетска рамка и финансиски алокации за спроведување на документите Спроведување на политики, стратегии, акциони планови, упатства и други документи Ефективност на системот за заштита и поддршка во случај на повреда на човековите права	Носители на обврски - Државата, функционери, државни претставници на национално и локално ниво
Исход	Ситуацијата на терен – колку правата вистински се практикуваат и уживаат	Резултати	Вистинска свест за правата Реалното влијание на политиките и други мерки Реална појава на повреди на човековите права	Иматели на права - Луѓето како иматели на права Здруженијата на граѓани како застапници на различни групи на луѓе во општеството

Од интерсекциски аспект, посебно би биле важни *индикаторите за резултат* (на пример, бројот на понудени часови за ориентација или обука по корисник/чка, бројот на места во

градинките итн.) бидејќи можат да ги доловат особините на корисничките на мерката во однос на популацијата и да се измери и опише односот помеѓу целите на проектите и добиените резултати (на пример, бројот на жени кои завршиле обука или кои се откажале итн).

Индикаторите за ефикасност се, исто така, важни за да сеспореди помеѓу искористените ресурси и резултатите, односно кој профил на жени биле кориснички, и би се анализирање причините за појавата на (не)искористеност од страна на жените со повеќе идентитетски карактеристики.

Пример

Во Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027 предвидена е специфична стратешка цел –воспоставување/развивање на индикатори за мерење на родовата еднаквост врз основа на расположливи родово разделени статистички податоци.

2.3. При обезбедувањето на добра и услуги

2.3.1. При обезбедување на добра и сервиси

Лицата со одредени заштитени карактеристики може да имаат различни потреби од другите. Тие потреби може да бидат инхеретни за таа карактеристика, на пример, жените имаат посебни медицински потреби во однос на пред и пост-наталната нега, додека мажите имаат потреба за посебен медицински третман поврзан со простата. Но, исто така, различните потреби можат да се јават и како последица од минатото постапување спрема овие групи од страна на општеството или од определен државен орган од причини поврзани со некоја дискриминаторска основа. Некогаш различните потреби се јавуваат и поради постојните системи на моќ кои ги маргинализираат уште повеќе определените групи во општеството и ги намалуваат нивните шанси за учество во процесите.

Пример

Овозможувањето на флексибилни работни услови, вклучително и флексибилно работно време, им помага на лицата со попреченост, но и на припадниците и припадничките на определените религиозни заедници во исполнување на своите работни обврски притоа балансирајќи со своите потреби кои произлегуваат од заштитената карактеристика која ја имаат (попреченост и/или религија и уверување).

Но, државните органи и општините можат да одберат и определени услуги да ги обезбедуваат само за една група на граѓани или граѓанки. На пример, најголемиот број на услуги поврзани со родовото базирано насилство врз жените се нудат само на жени и девојки жртви. Оваа одлука може да се оправда со докази кои сугерираат дека најголемиот број на жртви се жени и нема потреба за обезбедување еквивалентна услуга само за мажи во оваа област. Сепак, сите услуги треба да бидат пристапни и достапни и за жените и девојките со попреченост, со различна религија и уверување, различна возраст и слично, земајќи го предвид начелото на интерсекционално и загриженост за дополнителната маргинализација токму на овие специфични групи во општеството.

Дали сте знаеле дека:

Ако државните органи не анализираат како определена политика, критериум, мерка, добра или услуги може различно да влијае на различните групи, истата може да не ги исполни своите цели!

Субјектот кој е во состојба да обезбеди добра и услуги задоволувајќи ги разновидните потреби на своите корисници ја извршува својата основна дејност поефикасно претставувајќи ја подобро заедницата на која и служат. Ова помага во зголемување на задоволството преку испораката на јавните добра и услуги како и довербата во институциите и системот воопшто.

2.3.2. Меѓу-секторска соработка

Пример

Поради посебната ранливост и недоволната достапност на здравствени услуги за ромското население, од 2010 година, на иницијатива на ХЕРА, се спроведува програмата Ромски здравствен медијатор, чија Стратешка рамка беше усвоена во 2011 година, а од 2012 година Министерството за здравство финансиски ги поддржа првите работни ангажирања на Ромските здравствени медијатори. Медијаторите помагаат во олеснување на пристапот до здравствените услуги, воспоставување доверба во односот помеѓу лекарот и пациентот, како и воспоставување на добри навики и практики во врска со здравјето, хигиената и исхраната во ромските заедници. Оваа програма е поддржана од буџетот на државата.

2.3.3. Преку финансиска поддршка (стипендии, субвенции, еднократна помош и сл.)

Пример

Законот за основно образование во членот 19 за поддршка на учењето за учениците и ученичките со попреченост, предвидува дека училиштето обезбедува: образовен асистент, личен асистент, стручна поддршка од центар за поддршка на учењето, инклузивен тим и асистивна технологија по препорака на стручното тело за проценка и во согласност со индивидуалниот образовен план и модифицираната програма.

Пример

Законот за социјалната заштита во членот 76 како услуга во домот, ја предвидува личната асистенти за лицата со попреченост, која опфаќа индивидуална помош и поддршка за лица од 18 до 65 годишна возраст, со намален функционален капацитет, со цел да се овозможи независно и самостојно живеење. Личната асистенција вклучува: помош и поддршка во вршење основни и инструментални активности од секојдневниот живот, помош и поддршка на работното место, образовните институции, центрите за рехабилитација,

помош и поддршка во зедницата и други активности од интерес на лицето, до 80 часа месечно.

2.4. При буџетското планирање и спроведување

Неопходно е буџетот да биде родово одговорен, односно да ги изразува специфичните потреби на мажите и жените, но и потребите на различните групи на мажи и жени (врз основа на етничка припадност, попреченост, возраст, место на живеење во рурална/урбана средина, припадност кон сексуално малцинство итн.).

Наједноставно дефиниран, *родово одговорен буџет* е оној во кој е вклучена родовата перспектива. Тоа значи родова оцена на буџетите, со вклучување на родовата перспектива во сите нивоа набуџетскиот процес и реструктурирање на приходите и расходите со цел промовирање на родова еднаквост.

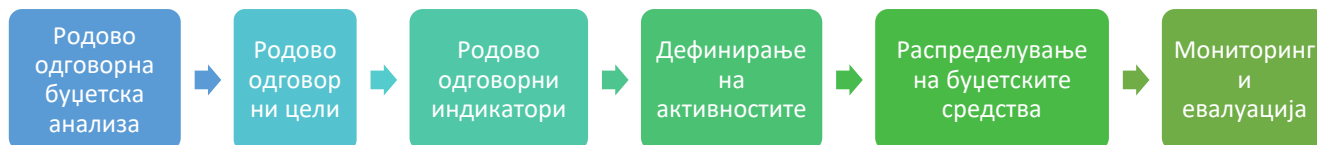
Дали сте знаеле дека:

Родово буџетирање е стратегија и процес чија долгорочна цел е постигнување на целите за родова еднаквост!

Поширокиот концепт за родовото одговорно буџетирање го дефинира како вклучување на социјалниот аспект и социјалната реалност во процесите на планирање и спроведување на јавните буџети.

Процесот на родово одговорното буџетирање опфаќа 6 чекори, кои се прикажани во следниов дијаграм (Дијаграм бр. 3).

Дијаграм бр.3

Почетна точка на секој процес за постигнување на родово одговорен буџет е родовоодговорната буџетска анализа. Таа е клучен дел за промовирање на родовата еднаквост прекубуџетските политики и процеси. Како алатка за управување со јавните финансии, родово одговорна буџетска анализа дозволува да се утврди како и до кој степен државната политика влијае на различни групи мажи и жени како потрошувачи на услуги, корисници на инфраструктура и даночни обврзници. Родовата анализа не треба да ги зема предвид разделените податоци единствено врз основа на пол или род, односно за жени и мажи, туку треба да вклучи други релевантни идентитетски карактеристики, како што се возраста, социо-економски статус, местото на живеење (урбана/рурална средина), попреченоста, степенот на образование и други податоци зависно од контекстот и потребата на анализата.

Врз основа на податоците добиени од анализите, понатаму се развиваат и родово одговорните цели кои треба да придонесат за подобрување на родовата еднаквост во областа за која буџетот е развиен. На пример, доколку буџетот е развиен на локално ниво, мерката може да предвиди субвенции за жените и девојките да посетуваат курсеви за дигитална писменост, која може да им овозможи учење од далечина, кое е особено важно за жените и девојчињата во руралните средини кои немаат овозможен пристап до образование на еднаква основа со другите.

Родово одговорните цели пак се мерат преку поставување на родово одговорни индикатори, кои ги мерат промените поврзани со родот кои буџетот ги прави во дадено општество односно контекст во одреден временски период. Многу е важно да се разбере и разликата меѓу родов индикатор и родово одговорен индикатор, односно со родовиот индикатор се обидуваме да ги измериме промените поврзани со родот со текот на времето, земајќи го предвид постоечкиот родов јаз меѓу мажите и жените. Родово одговорниот индикатор се обидува да го одрази разбирањето на родовите улоги и нееднаквости со цел поттикнување еднакво учество, вклучително и еднаква и правична распределба на придобивките. Родово одговорниот индикатор бара активностите прво да бидат дизајнирани на начин што ќе го одразуваат разбирањето на нееднаквостите и родовите улоги, пред да може да се измери еднаква и правична распределба на придобивките.

2.5. При јакнење на капацитетите

Интерсекцискиот родов пристап бара државните органи и општините да бидат свесни за своите обврски. Обуката е еден од начините за пренесување на знаења и вештини на тема еднаквост, недискриминација вклучително и интерсекциска. Обуката за родова еднаквост од интерсекциски аспект е дел од поширок сет на алатки, инструменти и стратегии за разбирање на нееднаквоста, определенеите форми на дискриминација кои ги погодуваат диспропорционално некои групи на жени повеќе од другите, но и разбирање на вредноста на различностите и еднаквоста.

Ќе биде поефикасно ако вашата обука е:

- Прилагодена соодветна на одговорностите на вашите вработени и функцијата на органот и/или општината.
- Прилагодена на вашиот сопствен пристап за проценка на влијанието.
- Вградена во главната обука што ја обезбедувате за вработените.
- Разгледува како да се процени родовото интерсекциско влијанието врз еднаквоста, зошто тоа се прави, кои се придобивките и како да се искористи при донесување на одлуки и испорака на услуги.
- Фокусирана на тоа како треба да се користат информациите за еднаквост.
- Поделена на основна и напредна и овозможени се различни начини на завршување на обуката (во живо учество, е-модули, менторска програма и слично).
- Би било добро ако обуката се спредува во соработка и вклучиност и на ранливите и маргинализираните групи во општеството или нивните претставнички организации.

2.6. При информирање на јавноста и подигнување на јавната свест

Подигнувањето на родовата свест има за цел да промовира и поттикне општо разбирање на родовите предизвици, на пример, насилството врз жените и родовиот јаз во платите, но од интерсекциски елемент гледано и да ги предизвика постојните стереотипи и предрасуди но и системи на моќ и привилегии во општеството.

Корисен совет!

Ќе ви биде полесно да покажете усогласеност со интерсекцискиот родов пристап доколку вашите информации се јасно означени, лесно се наоѓаат, се во пристапен и достапен формат, се објавуваат на различни јазици и се на едно место на вашата веб страница а се достапни и на алтернативни начини!

Пример

Министерството за труд и социјална политика во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, во мај 2020 година подготви кампања за превенција и заштита од семејно насилство во вонредната состојба предизвикана од Ковид-19 пандемијата, преку која жртвите на семејно насилство, но и целата јавност, се информираат за препознавање на сите форми на семејно насилство, каде да се обратат и пријават за помош и кои се постоечките сервиси за заштита на жртвите на семејно насилство (достапно на: https://www.mtsp.gov.mk/covid-19-ns_article-kako-da-se-zashtitime-od-semejno-nasilstvo-kade-da-pobarame-pomosh.nspk).

Пример

Бројни видеа за пријавување на дискриминација се изработени во државата. Тие помагаат за подигнување на јавната свест за анти-дискриминациското законодавство и начините за пријавување во случаи на дискриминација како и за посебните дискриминаторски основи. Некои од нив се следниве:

- Општо за дискриминација и за пријавување до КСЗД, достапно на: <https://www.youtube.com/watch?v=lbP-63f2Dw>
- Дискриминација врз основа на попреченост, достапно на: <https://www.youtube.com/watch?v=H8eMazgke9A>
- Дискриминација врз основа на етничка припадност, достапно на: https://www.youtube.com/watch?v=BnW8DK_CPiw
- Дискриминација врз основа на сексуална ориентација, достапно на: <https://www.youtube.com/watch?v=RIXJ5crV19I>
- Дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родово идентитет, достапно на: <https://www.youtube.com/watch?v=rbTNwJ--qIA>

Исто така, бројни видеа за начините за пријавување на дискриминацијасе изработени и од страна на КСЗД кои можат да се најдат на нивната веб страница, достапна на: <https://kszd.mk/>

2.7. При спроведување на јавни набавки

Важно во фазата на реализација е интегрирањето на интерсекцискиот родов пристап во јавните набавки што државните органи и општините ги вршат.

При јавните набавки, јавните органи треба да водат сметка за различните потреби на жените и мажите, момчињата и девојчињата, односно за спецификите на сите граѓани со цел олеснет пристап до услугите на институцијата. Во случај на активности за подобрување на инфраструктурата, тоа значи водење сметка уште во процесот на планирање на инфраструктурата за пристапноста, односно достапноста за сите (од жени со попреченост до жени во рурални средини и слично).

Ова може да ги подобри вашите услуги со тоа што ќе ги направи посоодветни и тоа може да доведе до подобра вредност за потршените парите!

2.8. При следење и евалуација на стратегиите, програмите, активностите, мерките и услугите

Родов мониторинг и евалуација подразбира процес што бара практиките за мониторинг, известување и евалуација засите политики и планови да ја интегрираат родовата перспектива, како во практиките и придонесите, така и во резултатите и влијанијата, за да се осознае како влијаат програмите и специфичните проекти врз животите на жените и мажите и да се загарантира дека нема да се поддржи опстојувањето на нееднаквоста.

Од интерсекциски аспект, поврзано со влијанието на различни групи на жени, родовата евалуација ќе ги процени сите промени поврзани со родовата еднаквост – како што се промените на културните вредности, нормите, ставовите, општественото однесување и односите на моќ, учеството и застапеноста на жените и мажите во сета нивна различност, пристапот и контролата врз можностите и ресурсите и промените во политиките, законодавството и организациските правила, се со цел намалување на ранливоста и маргинализацијата на жените со различни идентитетски карактеристики.

Поглавје 3 – Промовирање на добри практики во одредени области на општественото живеење и за определени специфични групи врз база на спроведените анализи во 17 општини

Во рамките на проектот се спроведоа интерсекциски родови анализи на политиките во 17 општини во Република Северна Македонија, во областа на социјалната заштита, образованието, вработувањето и пристапот до правда за жените и девојките со попреченост, од различни етнички заедници, со различен резиденцијален статус, односно кои живеат во урбани и рурални средини, припаѓаат на различни возрасни групи или кои се жртви на родово-базирано насилство и семејно насилство. Примерите подолу се извлечени од овие анализи.

3.1. При анализа на стратешки документи и локални акциски планови

3.1.1. Консултација со граѓаните и граѓанките (активно и доброволно)

Пример од општина Штип

Општината спроведува редовни консултации со граѓаните и граѓанките, преку статутарно прифатените форми, како што се форуми во заедниците и редовни консултации со урбаните/месните заедници. Кога станува збор за консултации со жените од помалите етнички заедници, со акцент на Ромките, општината ги вклучува граѓанските организации во консултациите.

Пример од општина Крива Паланка

Општината спроведува консултации со граѓаните и граѓанките, преку статутарно прифатените форми, како што се форуми во заедниците и редовни консултации со урбаните/месните заедници. Кога станува збор за интерсекциски пристап тој може да се забележи при *Форумот за родово одговорно буџетирање*. Организирањето на форуми и сесии е важен дел од учеството на граѓаните и граѓанките во одлучувачките процеси и претставува платформа на која граѓаните можат да изразат своите мислења, проблеми и предлози. Од овие форуми, 70% од барањата на граѓаните се примат и разгледуваат од страна на општината. Покрај ова, општината ги информира месните заедници и граѓаните и граѓанките преку социјалните мрежи и веб страната за сите важни настани, активности и информации. Ова овозможува активно учество на сите и обезбедува транспарентност во работата на општината. Преку овие мерки и начини на комуникација, општината се обидува да ги задоволи потребите на своите жители и да обезбеди услуги што одговараат на нивните очекувања и потреби. Дополнително, забележано е поголем присуство на жени на форумите, а возрасната група на учесниците е разновидна. Ова покажува дека различните демографски групи имаат интерес и ангажман во учеството во одлучувачките процеси.

3.1.2. Собирање на статистички податоци (квантитативни и квалитативни) разделени врз основ на пол/род и различности

За жал, во анализираните општини во рамките на проектот не се пронајде добар пример за користење на родов интерсекциски пристап при собирање на статистички податоци на системски ниво, кој во иднина треба да се вклучи во стратешките и програмски документи на општините.

3.1.3. Планирање базирано на докази и анализа**Пример од општина Пехчево**

Општината во *Стратегијата за родова еднаквост на регионот Делчево, Берово и Пехчево за периодот 2023-2026 година* се забележува дека работи на развој на услуги за граѓанките водејќи сметка за интерсекционалноста, односно дали и колку жени ќе опфати и дали тие услуги се достапни за жените и девојките од руралните средини или рурални жени од помали етнички заедници или млади рурални жени. Направена е детална родова анализа врз чија основа се определува визијата, приоритетните области на делување и стратешките области, цели, мерки и очекувани резултати.

3.1.4. Предвидување на афирмативни мерки

За жал, во анализираните општини во рамките на проектот не се се пронајде добар пример за користење на родов интерсекциски пристап при планирање и спроведување на афирмативни мерки на системски ниво, кој во иднина треба да се вклучи во стратешките и програмски документи на општините.

3.1.5. Користење на родово-трансформативен пристап заснован на права

Пример од општина Пехчево

Стратегијата за родова еднаквост на регионот Делчево, Берово и Пехчево за периодот 2023-2026 година цели да биде родово трансформативна, односно има за цел да ја трансформираат постоечката дистрибуција на моќ, ресурсите и одговорностите со цел да се создадат рамноправни односи меѓу мажите и жените и се фокусираат на стратешките потреби односно целат да предизвика промени на долг рок.

Пример од општина Кавадарци

Општината цели кон родово сензитивна трансформација. Во 2022 година подготвила *Стратегијата за родова еднаквост за период од 2024-2027*, и истата година усвоила и *План и Програма за родова еднаквост* во која се предвидени мерки и активности кои ги спроведува општинската Комисија за еднакви можности. Исто така, во Програмата за Локален економски развој отсликува одредена родова сензитивност, како на пример вклучување на мерката за воспоставување на регионален советуваателен центар за жени жртви на родово-базирано насилство.

3.1.6. Користење на социјалниот модел на гледање на попреченоста

За жал, во анализираните општини во рамките на проектот не се се пронајде добар пример за користење на социјалниот модел на гледање на попреченоста, кој во иднина треба да се вклучи во стратешките и програмски документи на општините.

3.1.7. Постоење на родово- и интерсекциски- сензитивни индикатори

Пример од општина Пехчево

Во *Стратегијата за родова еднаквост на регионот Делчево, Берово и Пехчево за периодот 2023-2026 година* се забележуваат како родови, така и интерсекциски индикатори, што е за поздравување.

На пример:

- Зголемен број на превентивни гинеколошки и мамографски прегледи (родов индикатор)
- Создадени услови за поголемо вклучување на жените, посебно од руралните средини и маргинализирани групи за нивно активно вклучување во процесите на креирање и имплементирање на локални јавни политики (интерсекциски родов индикатор).

3.2. При обезбедувањето на добра и услуги

3.2.1. При обезбедување на добра и сервиси

Пример од општина Гостивар

Во Програма за активности на општина Гостивар во областа на социјалната, здравствена и детската заштита за 2023 година предвидена е изградбата на шелтер за жени жртви на семејно насилство, што е значаен чекор во обезбедувањето на безбедно место каде тие може да најдат поддршка и помош.

Исто така, општината известува дека спровела активност која се состои од обезбедување на 100 ваучери за мамографија за жените од општината, што е важна мерка за превенција и рано откривање на рак на дојка.

Иако двете активности се родово сензитивни, сепак се интерсекциски родово слепи затоа што нема информации кои под-групи на жени и девојки се таргетирани со мерките и без да се впушти во анализа на потребите на жените со повеќе ранливости (жени/девојки со попреченост, жени/девојки од рурални средини, жени/девојки од различни етнички заедници) кои се јавуваат како жртви на родово-базирано насилство.

3.2.2. Меѓу-секторска соработка

Пример од општина Конче

Општина Конче во соработка со Меѓуопштинскиот Центар за социјална работа Радовиш со цел за доближување на социјалните услуги до граѓаните на општина Конче во 2020 година отвори и опреми канцеларија за социјални прашања во општинската зграда во општина Конче. Иако, граѓаните се целна група, сепак, нема информација ниту во мерката ниту во реализацијата дали и како се адресирани потребите на жените со различни ранливости од интерсекциски аспект.

3.2.3. Преку финансиска поддршка (стипендии, субвенции, еднократна помош и сл.)

Пример од општина Конче

Во Програмата за активности на општина Конче во областа на Социјалната заштита и заштита на децата во 2023 година предвидено е организирање на хуманитарна акција за финансиска и материјална помош на ранливите групи на население во соработка со општинската Организација на Црвен крст Радовиш. Иако ранливите групи на население се целна група, сепак, нема информација ниту во мерката ниту во реализацијата дали и како се адресирани потребите на жените со различни ранливости од интерсекциски аспект.

Пример од општина Вевчани

Во Програмата за активности во областа на социјалната заштита во Општина Вевчани за 2023 година предвидени се активности за помош за новородено дете, помош за првачиња, лица изложени на социјален ризик, семејства погодени од елементарни непогоди, новогодишни пакетчиња за деца кои потекнуваат од социјално загрозуени

домаќинства, субвенционирање на престојот на деца во градинка за деца кои потекнуваат од социјално загрозени домаќинства. Иако, се прецизирани целните групи сепак не може да се забележи родов интерсекциски пристап при планирањето на мерката затоа што нема податоци дали девојките со различни ранливости вклучително попреченост или девојчињата од помалите етнички заедници се земени предвид при организацијата и спроведувањето на мерката.

3.3. При буџетското планирање и спроведување

Пример од општина Могила

Во политиката за интергитет донесена во 2021 година Општина Могила се обврзува дека во буџетскиот циклус ќе применува родово одговорно буџетирање.

Пример од општина Струмица

Во 2016 година, направена е спроведена анализата Родово одговорно буџетирање за ефикасна заштита на жртвите на родово базирано насилство во општина Струмица. Истата дава преглед на состојбите, односно на корисниците на постоечкиот Шелтер центар (еден од четирите посточки во тоа време во државата), но содржи и буџетска иницијатива за проширување на капацитетите и развој на сервисите за поддршка на жртви на насилство, во насока на формирање на Регионален Шелтер Центар. Може да се заклучи дека оваа родово-буџетска анализа е појдовна точка во развојот на сервисите за жртви на родово-базирано насилство и семејно насилство.

Пример од општина Крива Паланка

Целиот буџет е родово сензитивен, што значи дека се земаат во предвид различните потреби и интереси на мажите и жените во општината. Ова потврдува ангажманот на општината да ја промовира родовата еднаквост за сите свои граѓани.

3.4. При јакнење на капацитетите

За жал, во анализираните општини во рамките на проектот не се пронајде добар пример за користење на родов интерсекциски пристап при јакнење на капацитетите на системски ниво, кој во иднина треба да се вклучи во стратешките и програмски документи на општините.

3.5. При информирање на јавноста и подигнување на јавната свест

Пример од општина Гостивар

Во *Програма за активности на општина Гостивар во областа на социјалната, здравствена и детската заштита за 2023 година* предвидено е учество на лицата со попреченост на различни манифестации на значајни датуми организирани од општината како што се одбележување на 3 Декември (Меѓународниот ден на лицата со попреченост, 2 Април (Светскиот ден на аутизмот), 21 Март (Светскиот ден на сите деца и луѓе кои

боледуваат од Даунов синдром) и 25 Ноември (Меѓународен ден за елиминација на насилството врз жените).

Пример од општина Конче

Во Годишниот план за еднакви можности на жените и мажите на општина Конче за 2023 година предвидени се активности за одбележување на Меѓународниот ден на руралната жена. Се забележува родов интерсекциски пристап при планирањето и спроведувањето на оваа мерка затоа што целна група се руралните жени, но за жал, не е забележано вклучување на жените жртви на родово-базирано насилство кои доаѓаат од руралните средини.

Пример од општина Пехчево

Општината работи на подигање на свеста кај населението и администрацијата, и тоа во најголем дел на превенција од насилство врз жените, зајакнување на руралните жени во економијата и претприемништвото, во кои се забележува користење на инетрсекциски родов пристап.

Пример од општина Карпош

Општината работи на подигање на свеста кај населението и администрацијата. Во најголем дел на превенција од насилство врз жените и здравјето на жените, но не се користи инетрсекциски родов пристап.

3.6. При спроведување на јавни набавки

За жал, во анализираните општини во рамките на проектот не се пронајде добар пример за користење на родов интерсекциски пристап при спроведување на јавните набавки, кој во иднина треба да се вклучи во стратешките и програмски документи на општините.

3.7. При следење и евалуација на стратегиите, програмите, активностите, мерките и услугите

Пример од општина Пехчево

Стратегијата за родова еднаквост на регионот Делчево, Берово и Пехчево за периодот 2023-2026 година предвидува родов мониторинг како и родова едвалуација, посебно затоа што има предвидени и родово и интерсекциски индикатори.

Во Стратегијата се наведува дека: „Советникот за еднакви можности во општините Делчево, Берово и Пехчево во соработка со останатите општински служби и комисиите за еднакви можности на општините Делчево, Берово и Пехчево ќе бидат одговорни за следење и евалуација на имплементацијата на стратегијата за родова еднаквост на општините Делчево, Берово и Пехчево. Координаторите ќе изготвуваат годишни извештаи за постигнатите резултати од имплементацијата на активностите од стратегијата и истите ќе ги доставуваат до соодветните Градоначалници и Совети на општините. Извештаите

ќе се разгледуваат од страна на Советот на општините во секој прв квартал (јануари – март) во наредната година за достигнувањата во претходната.“

Прилог 1: Листа на интерсекциски индикатори

Област: Образование

Под-област (1): Квалитетно образование на сите нивоа		
Индикатори - структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
1.1.1 Дали е јасно поделена надлежноста во областа на образованието, согласно закон, помеѓу централната и локалната власт. 1.1.2 Постоене на програма за образование на ниво на општина која ќе вклучува мерки и активности со цел обезбедување на квалитетно и бесплатно образование на сите нивоа, која ќе опфати ученички од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 1.1.3 Дали податоците во областа на образование што се собираат од страна на (i) училиштето и (ii) општината, се (a) јавно достапни и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.1.4 Усогласување на ниво на општина со Стандардите за рано учење и развој и процена на практичната примена на Стандардите за рано учење и развој за деца на возраст 0 - 6 години кои живеат во општината. 1.1.5 Дали за децата со признаен статус набегалци, баратели на азил, под супсидијарна заштита и деца под привремена заштита кои кои престојуваат во Република Северна Македонија како и деца без државјанство кои посетуваат настава се организира изучување на македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и поддршка за надоместување на знаењето од одредени наставни предмети во траење од најмалку една година врз основа на програми изготвени од Бирото за развој на образованието.	1.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на активности со цел обезбедување на квалитетно и бесплатно образование на сите нивоа, кои се однесуваат на ученички од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 1.2.2 Преземени активности (кампани, работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел запознавање на родителите од (i) придобивките за вклучување на детето во предучилишното образование и (ii) штетните последици од испишување на децата од формалното образование пред да се комплетира определеното ниво на задолжителното образование. 1.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за поддршка на учениците кои не можат да следат настава од далечина (онлајн) поради (i) немање на претплата или стабилен Интернет и/или (ii) немање на технички помагала како што се компјутер или таблет, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.	1.3.1 Процент на деца и млади момчиња и девојчиња кои се стекнале со бесплатно, еднакво и квалитетно образование изразена: (a) во оценки 2/3; (б) на крајот од основното; и (в) на крајот од средното образование со минимално ниво на владеење (i) читање и (ii) математика, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.2 Процент на (a) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование кои се запишани во последната школска година, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.3 Процент на (a) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование кои се испишуваат од формалното образование пред да го комплетираат нивото на образование, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.4 Број на ученички во (a) основно образование и (б) средно образование кои не посетуваат настава поради бременост или породување, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.5 Број на (a) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование кои ја повторуваат училишната година поради неисполнување на образовните цели, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.6 Процент на ученици/чки кои се (a) запишани и (б) завршени во технички стручни училишта во академската година, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење како и по дејноста на училиштето. 1.3.7 Процент на (a) деца (на возраст од 5-18) и (б) млади (на возраст од 18-26 години) кои не се вклучени во образование, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.8 Процент на (a) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование кои не можат да следат настава од далечина (онлајн) поради (i) немање на претплата или стабилен Интернет и/или (ii) немање на технички помагала како што се компјутер или таблет, разделени по пол/род, етничка припадност,

		попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.9 Процент на деца под 5-годишна возраст кои се развиваат соодветно на возраста во делот на здравје, учење и психосоцијална благосостојба (квалитетен ран детски развој, грижа и предучилишно образование), разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.10 Стапка на учество на (а) млади (до 18 години) и (б) возрасни во формално и неформално образование во претходните 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.11 Стапка на учество на (а) млади и (б) возрасни во формална и неформална обука во претходните 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.12 Број на деца со признаен статус набегалци, баратели на азил, под супсидијарна заштита и деца под привремена заштита кои кои престојуваат во Република Северна Македонија како и деца без државјанство кои посетуваат (а) основно училиште (б) средно училиште, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.13 Дали се поттикнуваат не изучувањето и користењето на јазиците на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух во училиштата во надлежност на општината. 1.3.14 Дали се негува или не и промовира културниот идентитет на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со попреченост во училиштата во надлежност на општината. 1.3.15 Процент на ученици/чки што смета дека образованието што го добиваат е (а) квалитено, (б) инклузивно, (в) партиципативно и (г) насочено кон вештини кои ги спремаат за идно вработување, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.16 Број на изречени педагошки мерки (усна опомена, писмена опомена, укор, преместување на ученикот/ката во друга паралелка и намалување на поведението), на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (2) Стекнување на општи и применливи знаења и вештини преку образовниот процес		
Индикатори - структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
2.1.1 Обезбедени се валидни емпириски податоци за оспособеноста на учениците кои живеат во општината, на возраст од 15 години (споредени со меѓународни перспективи) за влез во животот и	2.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за спроведување на програмата за сеопфатно сексуално образование. 2.2.2 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на (i) училиштето и (ii)	2.3.1 Пропорција на (а) млади и (б) возрасни со вештини од информатичката и комуникациската технологија (ИКТ), по вид на вештина, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.

продолжување на образованието или вклучување на пазарот на трудот, кои ќе опфатат податоци за ученички од немнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 2.1.2 Усогласување на ниво на општина со стандарди за користење ИКТ на сите нивоа на образование. 2.1.3 Постојење или не на програма за спроведување на изборниот предмет по Сеопфатно сексуално образование за 9-то одделение (на ниво на училиште).	општината, со цел запознавање на учениците/чките со програмата на изборниот предмет по Сеопфатно сексуално образование за 9-то одделение и придобивките по здравјето и социјалната благосостојба на младите од неговото изучување. 2.2.3 Постојење или не на официјален механизам за следење на учениците/чките во сите училишта на ниво на општина за средно стручно оспособување. 2.2.4 Постојење или не на обучен училиштен тим за да дава услуги за професионална ориентација и кариерно советување и водство на учениците/чките.	2.3.2 Пропорција на (а) млади и (б) возрасни кои постигнале барем фиксно (основно) ниво на владеење во функционалните вештини на јазичната и нумеричката писменост како (i) писменост и (ii) математички вештини, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 2.3.3 Стапка на учество на ученици/чки во изборниот предмет по Сеопфатно сексуално образование за 9-то одделение во претходните 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 2.3.4 Број на лица кои биле вклучени во претходните 12 месеци во обука според верификувани програми за здобивање со квалификации, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (3) Пристапни и инклузивни образовни објекти и наставен кадар		
Индикатори – структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
3.1.1 Постојење или не на стратешки документи и акциски планови на ниво на општина со кои се промовира, спроведува и следи спроведувањето на концептот на еднаквоста и недискриминацијата врз основа на пол/род, етничка припадност, попреченост и место на живеење. 3.1.2 Постојење или не на годишната програма за работа на училиштето/тата на ниво на општина во кои се предвидени воннаставни активности согласно со Концепцијата за воннаставни активности. 3.1.3 Вид на активности преземени од страна на тимовите за училишна интеграција на ниво на општина со цел унапредување на мултикултурализмот/интеркултурализмот и меѓуетничката интеграција. 3.1.4 Воспоставен систем за поддржување на учениците/чките со посебни образовни потреби, во којшто се дефинирани компетенциите, улогата и обврските за сите вработени во училиштето за реализирање на инклузивна образовна практика. 3.1.5 Официјално одобрени одредби и методологија на општинско ниво за наменска примена на средствата за учениците со попреченост.	3.2.1 Број на (i) лица и (ii) граѓански организации кои се консултирани при донесување на стратешки документи и акциски планови на ниво на општина со кои се промовира, спроведува и следи спроведувањето на концептот на еднаквоста и недискриминацијата, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење (само за категоријата под (i)). 3.2.2 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за активности со кои се промовира еднаквоста и недискриминацијата врз основа на пол/род, етничка припадност, попреченост и место на живеење. 3.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на ниво на општина, издвоени за воннаставни активности. 3.2.4 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на ниво на општина, издвоени за активности со цел унапредување на мултикултурализмот/интеркултурализмот и меѓуетничката интеграција. 3.2.5 Број на (а) основни училишта и (б) средни училишта на ниво на општина кои се во лоша состојба што се однесува на (i) материјалните услови, (ii) техничките помагала и (iii) наставниот кадар. 3.2.6 Процент на наставен кадар на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.2.7 Број на директори/ки на (а) основни училишта и (б) средни училишта	3.3.1 Пропорција на училишта во рамките на општина со пристап до (а) електрична енергија; (б) чиста вода запиене; (в) основни санитарни јазли за секој пол/род; и (г) основни капацитети за миење раце (како на WASH⁷ дефиниции на индикатори). 3.3.2 Пропорција на училишта во рамките на општина со пристап до (а) Интернет за педагошки цели; (б) компјутери за педагошки цели; (в) адаптирана инфраструктура и материјали за ученици/чки со попреченост; и (г) асистивна технологија. 3.3.3 Пропорција на ученици/чки на ниво на општина со пристап до (а) електрична енергија; (б) чиста вода запиене; (в) основни санитарни јазли за секој пол/род; и (г) основни капацитети за миење раце (како на WASH дефиниции на индикатори) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.4 Пропорција на ученици/чки на ниво на општина со пристап до (а) Интернет за педагошки цели; (б) компјутери за педагошки цели; (в) адаптирана инфраструктура и материјали за ученици/чки со попреченост; и (г) асистивна технологија разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.5 Пропорција на училишта во рамките на општина со пристап до производи за менструална хигиена. 3.3.6 Број на барања од родители, односно старатели за запишување на ученик/чка во друго основно училиште во истиот или друг реон во кој живее или каде што постојано престојува, и број на согласности од училиштата во кои се

⁷Кратенката WASH ги вклучува зборовите Wash – Миење, Sanitation – Санитација и Hygiene – Хигиена

	на ниво на општина, разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.2.8 Број на инспекциски посети од страна на овластениот просветен инспектор на општината или државниот просветен инспектор во општините каде нема овластен просветен инспектор во училиштата на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на образование, дискриминација или арбитрност во постапувањето на училиштето, директорот, педагошкиот и/или наставниот кадар. 3.2.9 Број на поднесени претставки на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на образование, дискриминација, сегрегација или арбитрност во постапувањето на училиштето, директорот, педагошкиот и/или наставниот кадар. 3.2.10 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на (i) училиштето и (ii) општината, со цел запознавање на учениците/чките придобивките од инклузивно образование без дискриминација. 3.2.11 Изработка на едукативни материјали и спроведување на активности од страна на (i) училиштето и (ii) општината, со цел подигнувањето на свесноста за попреченоста и користењето со алтернативни начини, направи и формати за комуникација, образовни материјали и техники за поддршка на лицата со попреченост. 3.2.12 Постојење на центар за поддршка на учењето за учениците со попреченост на ниво на (i) училиште и (ii) општина.	запишуваат и од училиштата од реонот во кој живеат или каде што постојано престојуваат учениците/чките. 3.3.7 Процент на ученици/чки кои сметаат дека биле дискриминирани на училиште поради (а) односот од страна на наставниот кадар, (б) односот од страна на педагошкиот персонал, (в) односот од страна на останатиот персонал во училиштето, (г) начинот на оценување, (д) постоење на практики на сегрегација, (ѓ) постоење на врсничко насилство, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.8 Процент на ученици/чки во основно образование кои патуваат повеќе од 5 километри од својот дом до училиштето, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.9 Процент на наставен кадар на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, кој посетувал обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминација (в) вклучување на различностите (г) сеопфатно сексуално образование (д) работа со ученици/чки со попреченост (ѓ) работа со маргинализирани групи (е) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.10 Процент на наставен кадар што смета дека образованието што го обезбедуваат е (а) квалитено, (б) инклузивно, (в) партиципативно и (г) насочено кон вештини кои ги спремаат учениците/чките за идни вработувања, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.11 Број на училишни инклузивни тимови на ниво на општина кои се грижат за инклузивните политики и практики на ниво на целото училиште. 3.3.12 Број на инклузивни тимови за ученик/чка коишто работат по индивидуален образовен план или по модифицирана наставна програма за соодветниот ученик/ученичка. 3.3.13 Број на функционални тимови за училишна интеграција на ниво на општина со цел унапредување на мултикултурализмот/ интеркултурализмот и меѓуетничката интеграција.
Под-област (4) Превенција од врсничко насилство		
Индикатори - структурни	Индикатори – структурни	Индикатори - структурни
4.1.1 Постојење или не на стандардно оперативни процедури и протоколи за постапување во случаи на врсничко насилство на ниво на (i) училиштето (разделени на основно и средно училиште) и (ii) општината, притоа промовирајќи го пристапот базиран на потребите на жртвата и концептот на еднаквост и недискриминација.	4.2.1 Постојење или не на можност за поднесување на претставки во случаи на врсничко насилство (на ниво на училиште). 4.2.2 Постојење или не на систем на поддршка на жртвата жртвата во случаи на врсничко насилство на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина. 4.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за активности со кои се врши превенција од врсничко насилство во кои се вклучени	4.3.1 Процент на (а) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование кои (i) биле изложени на врсничко насилство и кои (ii) пријавиле врсничко насилство, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), место на живеење и сексуална ориентација и родов идентитет. 4.3.2 Процент на (а) ученици/чки во основно образование и (б) ученици/чки во средно образование

4.1.2 Вклучување на превенцијата и заштитата од врничко насилство во програмата за образование на ниво на општина.	ученички од немнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 4.2.4 Број на инспекциски посети од страна на овластениот просветен инспектор на општината или државниот просветен инспектор во општините каде нема овластен просветен инспектор во училиштата на ниво на општина во врска со случаи на врничко насилство. 4.2.5 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на (i) училиштето (разделени на основно и средно училиште) и (ii) општината, со цел запознавање на учениците/чките за феноменот на врничко насилство и неговите последици.	кои не се чувствуваат безбедни во училиштето, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), место на живеење и сексуална ориентација и родов идентитет.
Под-област (5) Системи на поддршка на учениците/чките		
Индикатори - структурни 5.1.1 Вид на афирмативни мерки кои се преземаат од страна на (i) училиштето и (ii) општината, во последните 12 месеци со цел постигнување на фактичка еднаквост врз основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.1.2 Вид на соодветно приспособување кои е овозможено од страна на (i) училиштето и (ii) општината, во последните 12 месеци со цел постигнување на фактичка еднаквост врз основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.1.3 Вид на мерки и активности кои се преземаат од страна на (i) училиштето и (ii) општината, во последните 12 месеци со цел запишување и/или реинтеграција на учениците/ученичките кои не посетуваат настава, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.1.4 Изготвени прилагодени наставни програми со кои ќе се овозможи вклучување во соодветно одделение на основно образование за децата кои не биле вклучени во настава, а се со надмината возрасна граница за вклучување во соодветното одделение на основно образование.	Индикатори - структурни 5.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за предвидените афирмативни мерки со цел постигнување на фактичка еднаквост врз основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.2.2 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за соодветно приспособување. 5.2.3 Број на ангажирани образовни медијатори на ниво на општина. 5.2.4 Процент на наставен кадар на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, кој добил (а) обука за работа со ученици/чки со попреченост (б) поддршка во процесот на образување на ученици/чки со попреченост (в) соодветно приспособување за ученици/чки со попреченост. 5.2.5 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на училиште и на (ii) ниво на општина, издвоени за запишување и/или реинтеграција на учениците/ученичките кои не посетуваат настава, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.2.6 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на општината со цел запознавање на родителите за реинтеграцијата на децата кои не посетувале настава, во образовниот процес.	Индикатори - структурни 5.3.1 Процент на ученици/чки кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбеден или субвенциониран јавниот превоз до и од училиштето, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.2 Процент на ученици/чки кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбеден или субвенциониран образовен асистент, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.3 Процент на ученици/чки кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбедена асистивна технологија, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.4 Процент на ученици/чки кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбеден или субвенциониран образовен медијатор, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.

Област: Работа и работни односи

Под-област (1): Пристап до вработување, достоинствена работа и инклузивен и одржлив економски раст		
Индикатори - структурни 1.1.1 Дали е јасно поделена надлежноста во областа на	Индикатори – процесни 1.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на активности	Индикатори – исход 1.3.1 Стапка на вработеност (население на возраст 15+), еквивалент на полно работно време разделени по пол/род,

работа и работни односи, согласно закон, помеѓу централната и локалната власт. 1.1.2 Постојење на програма за вработување на ниво на општина која вклучува мерки и активности со цел обезбедување на достоинствено вработување и работа, која опфаќа работнички од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 1.1.3 Постојење на Активни мерки за вработување со цели, мерки и локални услуги кои ги опфаќаат жените и девојчињата од мнозински етнички заедници, посебно Ромки, со попреченост и од рурални средини 1.1.4 Дали податоците во областа на работа и работни односи што се собираат од страна на (i) центарот за вработување и (ii) општината, се (a) јавно достапни и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.1.5 Дали општината креира овозможувачка средина за жените и девојките да можат активно да учествуваат/донесуваат одлуки во економскиот и јавниот живот? 1.1.6 Дали општината вложува напори за намалување на хоризонталната сегрегација⁸ на пазарот на труд? 1.1.7 Вид на соодветно приспособување (адаптација на работното место на кое ќе работи лицето со попреченост доколку таа е потребна и набавка на опрема) за лицата со попреченост кое е овозможено од страна на (i) работодавачот и (ii) општината, во последните 12 месеци со цел постигнување на фактичка еднаквост. 1.1.8 Вид на афирмативни мерки кои се преземаат од страна на (i) работодавачот и (ii)	со цел пристап и обезбедување на достоинствено вработување и работа, кои се однесуваат на работничките од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 1.2.2 Преземени активности (кампани, работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел запознавање на жените и девојките од различни групи за (i) постоење на можностите за вработување и (ii) асистенција за вработување (без преквалификација). 1.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за поддршка на жени од специфични групи (пример жени жртви на насилство) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.2.4 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за само-вработување (почнување на сопствен бизнис) насочен кон: (a) сите (б) жени и (в) специфични групи на жени разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.2.5 Процент на жени и девојки кои како резултат на афирмативни мерки и/или квоти за гарантирано учество на жени носителки на јавни функции се активни во својата локална заедница. 1.2.6 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавач со седиште во општината и на (ii) ниво на општина, издвоени за соодветно приспособување. 1.2.7 Процент на лица на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, кои добиле (a) обука за работа со работници/чки со попреченост (б) поддршка во процесот на работа и професионална рехабилитација на работниците/чките со попреченост и/или (в) соодветно приспособување за работници/чки кои имаат потреба согласно нивната отежната мобилност (на пример: попреченост, бременост и слично). 1.2.8 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавачи на (ii) ниво на општина, издвоени за предвидените афирмативни мерки со цел постигнување на фактичка еднаквост врз основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.2.9 Број на инспекциски посети од страна на овластениот инспектор за трудот кај работодавачи на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на работа.	етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.2 Времетраење на работниот векна (a) општата популација (б) мажи и (в) жени разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.3 Процент на вработени жени и девојчиња како сооднос на женската популација во работо-способна возраст (од 15 до 59 години) кои: (a) активно учествувале во креирањето и спроведување на политиката за вработување, (б) имаат пристап до информацијата за постоење на политиката за вработување и (в) имаат пристап до користа/мерките планирани во националните и/или локалните политики за вработување разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.4 Процент на жени и девојчиња во општината вработени (по сектори/дејности) кои: (a) целосно и продуктивно работат (б) имаат иста плата за работата со иста вредност во споредба со мажите и разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.5 Процент на жени и девојчиња во општината кои имаат пристап до вработување во сите сектори разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.6 Процент на жени и девојчиња во општината од специфични групи (пример жени жртви на насилство) (i) вработени и/или (ii) самовработени, разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.7 Процент на жени и девојчиња во општината кои почнале сопствен бизнис (i) со поддршка од општината и (ii) без поддршка од општината, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.8 Стапки на активност на населението (на возраст од 15 години и повеќе) во (i) урбан дел на општината и во (ii) рурален дел на општина, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.9 Процент на жени и девојчиња во општината кои се (a) неактивни, (б) невработени, (в) не се во училиште, (г) не посетуваат обука и (д) не бараат работа разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.10 Процент на работници со скратено работно време од вкупно вработеното население на ниво на општина,
---	---	---

⁸ Хоризонтална сегрегација претставува концентрација на жени и мажи во одредени работни сектори и занимања. Се мери преку учеството на жени и мажи во секторите образование, здравство и социјална работа како процент од вкупно вработените лица во сите сектори.

општината, во последните 12 месеци со цел постигнување на фактичка еднаквост врз основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.		разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.11 Процент на лица во општината кои ги искористиле активните мерки за вработување разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 1.3.12 Процент на лица со попреченост во општината, кои имаат потреба од асистенција за (а) пристап до финансиски инструменти (б) отпочнување/развој на бизнис разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 1.3.13 Број на регистрирани трговски друштва за вработување на инвалидни лица - заштитни друштва на ниво на општина. 1.3.14 Број на лица со попреченост на ниво на општина вработени во (а) заштитни друштва (б) само-вработени (в) државната администрација, единиците на локалната самоуправа, јавните претпријатија, установи, агенции и фондови и други државни институции (г) на отворениот пазар на трудот разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 1.3.15 Процент на лица со попреченост во општината, кои поднеле барање за обезбедување на соодветно приспособување на работното место (адаптација на работното место на кое ќе работи лицето со попреченост доколку таа е потребна и набавка на опрема) разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 1.3.16 Процент на лица со попреченост во општината, кои поднеле барање за доделување на неповратни средства за вработување на неопределено време на невработено лице, со попреченост разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 1.3.17 Процент на лица со попреченост во општината, кои поднеле барање за професионална рехабилитација разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 1.3.18 Процент на жени носителки на јавни функции разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење.
Под-област (2) Пристап до вработување и права од работен однос и заштита на правата на правата на работниците		
Индикатори - структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
2.1.1 Постојење на валидни емпириски податоци за вклученост на пазарот на трудот на: (а) жените и мажите разделени по возраст (б) жените и мажите со попреченост (в) жените и мажите од мнозински етнички заедници (г) жените и мажите од рурални/урбани средини и (д) жените и мажите по сектори. 2.1.2 Дали државата има закони и политики кои гарантираат	2.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината и/или државата за реализација на политики кои обезбедуваат активно вклучување на жената на пазар на труд, вклучително и од специфични групи, а посебно жените и девојчињата од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини.. 2.2.2 Преземени кампањи за подигнување на свеста за намалување на родовиот јаз во платите и пензиите од страна на општината и придобивките од зголемување на вработеноста на различни групи на жени, како што се жени од мнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини.	2.3.1 Процент на жени вклучени на пазар на труд како резултат на политиките на општината (а) по сектори (јавен/приватен) и (б) по дејности/индустрии, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 2.3.2 Процент на лица кои останале вработени како резултат на политиките на општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 2.3.3 Процент на жени кои оствариле некои од здравствените и репродуктивните права како резултат на редовен преглед платен од работодавачот на ниво на општина како: (а) процент на сите жени за сите права,

посебна заштита на здравствените и репродуктивните права на жените и девојчињата вклучително: (а) заштита за време на бременост (б) права од родителско (поделено) и/или породилно отсуство. 2.1.3 Дали постојат политики донесени на ниво на општина кои придонесуваат односно го овозможуваат балансот помеѓу професионалниот и приватниот живот, вклучително и флексибилни работни ангажмани? 2.1.4 Дали бизнис заедницата на општинско ниво е отворена за унапредување на родовата еднаквост преку креирање на услови за баланс помеѓу професионалниот и приватниот живот? 2.1.5 Дали постојат функционални механизми на ниво на општина за заштита на правата од работен однос?	2.2.3 Процент на алоцирани средства за трансформација на работен однос (вклучително и преквалификација на работно место) на лица од страна на (i) општината, (ii) работодавач и (iii) останати чинители, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 2.2.4 Процент на алоцирани средства на ниво на општина за спроведување на мерки кои гарантираат посебна заштита на работничките права а поврзани со здравствените и репродуктивните права на жените и девојчињата вклучително: (а) заштита за време на бременост и (б) права од родителско (поделено) и/или породилно отсуство. 2.2.5 Процент на алоцирани средства на ниво на општина за спроведување на мерки кои придонесуваат/овозможуваат баланс помеѓу професионалниот и приватниот, вклучително и флексибилни работни ангажмани? 2.2.6 Процент на алоцирани средства на ниво на општина од бизнис заедницата за спроведување на мерки кои ја унапредуваат родовата еднаквост преку креирање на услови за баланс помеѓу професионалниот и приватниот живот? 2.2.7 Број на инспекциски посети од страна на овластениот инспектор за трудот кај работодавачи на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на работа. 2.2.8 Број на поднесени претставки на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на работа, дискриминација, сексуално вознемирување или арбитрерност во постапувањето на работодавачот.	(б) процент на жени како резултат на конкретна политика на конкретната општина од вкупниот процент на жени под (а), разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 2.3.4 Процент на жени и мажи кои останале на работа како резултат на политика што овозможува баланс помеѓу професионалниот и приватниот живот споредено со претходните години кога политиката не постоела. 2.3.5 Процент на жени и мажи кои останале на работа како резултат на внатрешните политики на бизнис заедницата што овозможува баланс помеѓу професионалниот и приватниот живот споредено со претходните години кога политиката не постоела. 2.3.6 Број на лица кои побарале заштита пред надлежни органи како резултат на повреда на нивното работничко право: (а) во текот на бременоста (само жени) и/или (б) во текот на родителското отсуство разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 2.3.7 Процент на лица кои патуваат повеќе од 5 километри од својот дом до работното место, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 2.3.8 Процент на лица на ниво на општина, кои биле жртви на (а) дискриминација на работно место по различни основи, (б) дискриминација врз основа на пол/род, (а) сексуално вознемирување, (б) други повреди на права од работен однос разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 2.3.9 Процент на лица на ниво на општина, кои поднеле претставка за (а) дискриминација на работно место по различни основи, (б) дискриминација врз основа на пол/род, (а) сексуално вознемирување, (б) други повреди на права од работен однос разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (3) Пристап до права врз основа на работен ангажман во други дејности и/или надвор од редовен работен однос		
Индикатори - структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
3.1.1 Постоене или не на закони и/или политики кои обезбедуваат пристап до посебни права, како што е породилно и/или родителско отсуство врз основа на други дејности (на пример: земјоделска, занаетчиска и сл.) односно надвор од редовен работен однос. 3.1.2 Постоене или не на политики кои промовираат/обезбедуваат пристап до финансиски инструменти за (само)вработување на жените. 3.1.3 Постоене или не на политики кои промовираат/обезбедуваат пристап до финансиски инструменти врз	3.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на ниво на општина за спроведување на политики кои го поддржуваат пристапот до права врз основа на работен ангажман во други дејности надвор од работен однос: (а) финансиска поддршка во текот на бременоста (на жени земјоделки, хонорарно вработени и сл.), (б) можност за остварување на родителско и/или породилно отсуство (на мажи/жени кои се занимаваат со земјоделие, хонорарно вработени и сл.). 3.2.2 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на ниво на општина за спроведување на политики кои го поддржуваат (само)вработувањето на жените во други дејности. 3.2.3 Број на кампањи за информирање на граѓаните и граѓанките за искористувањена финансиските инструменти за (само)вработени жени (а) на национално ниво и (б) на локално ниво.	3.3.1 Процент на жени и мажи во општината кои имаат пристап до права од работен ангажман во други дејности. 3.3.2 Процент на лица во општината кои имале пристап/оствариле (а) финансиска поддршка во текот на бременоста (на жени земјоделки, хонорарно вработени и сл.), (б) родителско и/или породилно отсуство (на мажи и жени кои се занимаваат со земјоделие, хонорарно вработени и сл.) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 3.3.3 Процент на жени и мажи во општината кои имале пристап до информации за политики за пристап до права врз основа на работен ангажман во други дејности. 3.3.4 Процент на жени и мажи во општината кои патуваат повеќе од 5 километри од својот дом до местото на вршење на дејности, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.

основ на сопственост на земјиште на жените. 3.1.4 Дали постојат функционални механизми на ниво на општина за заштита на правата за лица ангажирани во други дејности и надвор од редовен работен однос?	3.2.4 Пристапност на кампањи и материјализа информирање на граѓаните и граѓанките за искористувањенафинансиските инструменти до: (а) различни возрастни групи (жени и мажи), (б) етнички заедници (жени и мажи), (в) лица со попреченост (жени и мажи) и (г) место на живеење (жени и мажи).	3.3.5 Процент на жени и мажи на ниво на општина, кои посетувале обука за (а) пристап до финансиски инструменти и (б) отпочнување/развој на бизнис/и. 3.3.6 Процент на лица со попреченост на ниво на општина, кои имаат потреба од асистенција за: (а) пристап до финансиски инструменти и (б) отпочнување/развој на бизнис/и, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.7 Процент на лица во неформално вработување во не-земјоделскиот сектор, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.8 Процент на работници со несигурно вработување (на пример: краткорочно, на определено време, со скратено работно време, сезонски работници), разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (4) Заработувачка - плата и придобивки од работниот однос вклучително и неплатен труд и негова вредност		
Индикатори - структурни 4.1.1 Дали општината има податоци за креирање на политики за намалувањена родовиот јаз во платите и пензиите, односно дали креира вакви политики? 4.1.2 Дали политиките донесени на ниво на општина придонесуваат кон намалување на родовиот јаз во платите за ранливи групи, односно дали истите водат сметка за различностите (етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење)? 4.1.3 Дали општината креира политики за регулирање на неплатениот труд и негова валоризација?	Индикатори – процесни 4.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, издвоени за активности со кои се врши поттикнување на вработувањето и пристапот до пазарот на трудот во кои се вклучени работнички од немнозински етнички заедници, со попреченост и од рурални средини. 4.2.2 Број на инспекциски посети од страна на овластениот инспектор за трудот кај работодавачи на ниво на општина во врска со случаи на повреда на правото на работа. 4.2.3 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на општината, со цел запознавање на работниците/чките за родовиот јаз во плати и неговите последици. 4.2.4 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на општината, со цел запознавање со прашањето за неплатениот труд и неговата валоризација.	Индикатори – исход 4.3.1 Износ на просечни примања (на час) според професија разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.2 Просечна месечна заработувачка на лицата од конкретната општина, разделена по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.3 Процент на родовиот јаз во плати помеѓу мажите и жените во општината разделени по сектори и дејности. 4.3.4 Процент на лица (до 23 години) од општината кои примаат младинската додаток разделена по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 4.3.5 Процент на лица кои се стекнале со пензија како резултат на политиките на конкретната општина разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 4.3.6 Просечно време поминато на неплатени домашни или семејни работи (грижа и едукација на децата, возрасите лица или лица со потреба од поддршка) во изминатите 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 4.3.7 Број на лица кои не бараат работа поради грижа за семејството, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење.
Под-област (5) Континуирано професионално надоградување и пристап до технологии		
Индикатори – структурни 5.1.1 Изготвени програми за обука со кои ќе се овозможи доусовршување и квалификација и преквалификација на работниците, посебно на работничките од немнозински	Индикатори – процесни 5.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, издвоени за обука 5.2.2 Процент на работници/чки на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, кои добиле	Индикатори – исход 5.3.1 Процент на работници/чки кои во изминатите 12 месеци биле унапредени разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.2 Износ на индексот на кариерната перспективност⁹ на ниво на општина.

⁹Индексот на кариерната перспективност го мери квалитетот на работата преку комбинирање на индикаторите за статусот на вработување (самовработен

етнички заедници, со попреченост и од рурални средини.	(а) обука според верификувани програми за здобивање со квалификации (б) друга обука (в) доусовршување разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, издвоени за асистивна технологија,	5.3.3 Процент на работници/чки кои во изминатите 12 месеци посетуваат обука, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.4 Процент на лица кои во изминатите 12 месеци посетуваат обука според верификувани програми за здобивање со квалификации, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.5 Процент на работници/чки кои на работното место во изминатите 12 месеци им е обезбедена асистивна технологија, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (6) Безбедност и заштита при работа вклучително и принудна работа и заштита од невработеност		
Индикатори – структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
6.1.1 Вклучување на безбедност и здравје при работа во програмата за вработување и работа на ниво на општина. 6.1.2 Дали политиките донесени на (i) ниво на работодавач и (ii) на ниво на општина придонесуваат кон заштита на правата на работниците и промовирање на безбедна и сигурна работна средина за сите работници, вклучително и за жените од мнозински етнички заедници, со попреченост, од рурални средини, и за оние со нестабилно вработување.	6.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (i) ниво на работодавач и на (ii) ниво на општина, издвоени за обезбедување на безбедност и здравје при работа. 6.2.2 Постоене или не на можност за поднесување на претставки во случаи на необезбедување на безбедна и сигурна работна средина. 6.2.3 Број на инспекциски посети од страна на овластениот инспектор за трудот кај работодавач на ниво на општина според сектор а во врска со случаи на (а) безбедност и здравје при работа (б) принудна работа и (в) злоупотреба (економска експлоатација) на детски труд. 6.2.4 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на (i) работодавачот и (ii) општината, со цел запознавање на работниците/ките со стандардите за безбедност и здравје при работа. 6.2.5 Преземени кампањи и изработка на едукативни материјали од страна на (i) работодавачот и (ii) општината, со цел запознавање на работниците/ките со стандардите за заштита на младите лица од економска експлоатација и од каква било работа која може да има штетно влијание врз нивната безбедност, здравјето, физичкиот, менталниот, моралниот или социјалниот развој или истата може да го загрози нивното образование.	6.3.1 Стапка на фреквенција на лица во општината кои се здобиле со (i) фатални и (ii) нефатални професионални повреди на работното место во изминатите 12 месеци разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 6.3.2 Стапки на долгорочна невработеност на лица (1 година или повеќе) во општината, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 6.3.3 Процент на работници од конкретната општина кои добиваат паричен надоместок во случај на невработеност и ефикасна поддршка за (повторен) влез на пазарот на трудот, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 6.3.4 Број на невработени лица од конкретната општина кои биле упатени на обука, преквалификација или доквалификација за вработување, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 6.3.5 Број на невработени лица со попреченост од конкретната општина кои добиле посебни услуги за вработување, разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост, возраст и место на живеење. 6.3.6 Процент на жени кои живеат под националната стапка на сиромаштија во општината, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење. 6.3.7 Процент на деца вклучени на пазар на труд разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) возраст и место на живеење.

Област: Социјални политики

Под-област (1): Родово базирано насилство		
Индикатори - структурни	Индикатори - процесни	Индикатори – исход
1.1.1 Постоене или не на протокол за меѓусебна соработка за преземање на мерки за превенција, спречување и заштита од родово-базирано насилство врз	1.2.1 Број на одржани консултативни средби со здруженија на граѓани/ки за усогласување и/или развивање на стратешки документи (стратегии, планови, протокол) за превенција и спречување на родово-базирано насилство	1.3.1 Процент на лица кои учествуваат во Комисиите за еднакви можности на локално ниво разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.

или вработен), тип договор за работа, перцепција на работникот за перспективите за напредување во работа та и перцепција за веројатноста за губење на работата.

жени и семејно насилство во локалната заедница. 1.1.2 Постојење или не на мерки и активности за превенција и заштита од врничко родово базирано насилство на ниво на училиште.	1.2.2 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на активности за покренување на свесноста за родово базирано насилство кои се однесуваат на жените и девојчињата од немнозинските заедници, со попреченост и од руралните средини. 1.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за обезбедување услуги за поддршка на жртви на родово базирано насилство кои се достапни за жените и девојчињата од немнозинските заедници, со попреченост (да/не и вид на попреченост) и од руралните средини. 1.2.4 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на активности за финансиско јакнење на жени жртви на родово-базирано насилство 1.2.5 Број на воспоставени услуги за поддршка и заштита од родово-базирано насилство на локално ниво поддржани од страна на општините кои се (а) пристапни за жените и девојчињата со физичка попреченост (б) достапни на јазиците на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид 1.2.6 Број на воспоставени центри за згрижување на жени жртви на родово-базирано насилство според (а) место на обезбедување на услугата (б) пристапност за жени со попреченост и вид на попреченост (в) обезбедено финансирање/кофинансирање од општинскиот буџет и (г) достапност на јазиците на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид 1.2.7 Број на воспоставени советувајќишта за жени и девојчиња жртви на родово-базирано насилство поддржани од страна на општинскиот буџет според место на обезбедување на услугата и пристапност за лица со попреченост и вид на попреченост 1.2.8 Број на воспоставени советувајќишта за сторители поддржани од страна на општинскиот буџет според место на обезбедување на услугата и пристапност за лица со попреченост и вид на попреченост 1.2.9 Број на поддржани здруженија на граѓани/ки од страна на општинскиот буџет кои обезбедуваат услуги на жртви на родово базирано насилство кои живеат во општината според тип на услуга и место на обезбедување на услуга 1.2.10 Преземени активности (кампањи, работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел покренување на свесност за родово базирано насилство според тип на активност, пристапност за лица со попреченост и место на одржување.	1.3.2 Процент на жени и девојчиња од конкретната општина, кои пријавиле некаква форма на родово-базирано насилство во изминатите 12 месеци во (а) државните институции (б) здруженијата на граѓани кои дејствуваат на општинско или регионално ниво според формата на насилство разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.3 Процент на жени и девојчиња од конкретната општина, кои биле изложени на сексуално или психолошко насилство во изминатите 12 месеци од сегашен или поранешен интимен партнер, според формата на насилство разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.4 Процент на жени на возраст од 20 до 24 години од конкретната општина кои биле во брак или заедница пред да наполниат 15, односно 18 години според етничка припадност во изминатите 12 месеци 1.3.5 Процент на жени и девојчиња, кои побарале поддршка од сервисите за поддршка и заштита од родово-базирано насилство поддржани од општините во изминатите 12 месеци според формата на насилство, разделени по етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.6 Процент на жени и девојчиња кои добиле поддршка од општината како мерка за финансиско јакнење на жени жртви на родово базирано насилство според место на живеење, етничката припадност, возрасна група и попреченост во изминатите 12 месеци. 1.3.7 Процент на вработени во општините кои посетиле (а) основна обука за родово базирано насилство и (б) континуирана обука за родово базирано насилство разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 1.3.8 Процент на жени и девојчиња кои биле жртви на (а) фемициди и (б) фемициди во обид на ниво на општина во изминатите 12 месеци 1.3.9 Број на кориснички на услугите на здруженијата на граѓани за жртви на родово-базирано насилство кои се поддржани од општинскиот буџет разделени по основ на пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење.
Под-област (2) Социјална превенција		
Индикатори - структурни	Индикатори - процесни	Индикатори – исход
2.1.1 Постојење или не на програма за социјална заштита на ниво на општина која ќе	2.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на активности во делот на социјалната превенција кои се	2.3.1 Процент на луѓе кои живеат под 50 проценти од просечен приход, разделени по пол, возраст и попреченост (да/не и вид на попреченост).

вклучува мерки и активности за социјална превенција кои ќе опфатат жени со попреченост, од рурални средини, повозрасни жени. 2.1.2 Спроведено или не истражување за социјалната ранливост и социјална исклученост на лицата во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.1.3 Постојење или не на анализа за достапноста и пристапноста на јавен и пристапен превоз до меѓуопштинскиот центар за социјални работи во конкретната општина.	однесуваат на жените и девојчињата од руралните средини, жените и девојчињата со попреченост и жените и девојчињата од немнозинските етнички заедници. 2.2.2 Воспоставена мрежа на волонтери на општинско ниво која дава поддршка на лица/семејства во ризик според место на живеење, попреченост, етничка припадност, возраст, пол 2.2.3 Преземени активности (работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел превенција на социјални проблеми поддржани и/или организирани од општината. 2.2.4 Преземени активности (работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел превенција на ментално здравје на социјално ранливи лица поддржани и/или организирани од општината 2.2.5 Постојење или не на (а) субвенциониран јавен превоз за социјално ранливите категории на лица (б) до и од меѓуопштинскиот центар за социјални работи (в) секој ден од неделата и (г) пристапен за лица со физичка и сензорна попреченост 2.2.6 Постојење или не на (а) субвенциониран јавен превоз до и од оддалечените села во општината до центарот на општината (б) секој ден од неделата и (в) пристапен за лица со физичка и сензорна попреченост.	2.3.2 Процент на лица вклучени во истражување за социјалната ранливост и социјална исклученост на луѓето во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.3 Процент на лица кои се идентификувани како лица во социјален ризик во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.4 Процент на лица кои се идентификувани како социјално исклучени лица во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.5 Процент на лица кои се идентификувани како социјално ранливи лица во општината кои имаат потреба од поддршка на менталното здравје разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.6 Процент на лица во социјален ризик кои се дел од воспоставени групи за (а) поддршка и (б) само-поддршка на локално ниво разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.7 Број на ангажирани волонтер(к)и за поддршка на лица/семејства во ризик разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.8 Процент на лица кои присуствувале на едукативни настани, дебати и трибини за превенција на социјални проблеми поддржани и/или организирани од општината во изминатите 12 месеци разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.4 Процент на лица кои добиле финансиска помош во форма на социјален пакет од општината во изминатите 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.10 Процент на лица кои добиле финансиска помош за основање на сопствен бизнис или поддршка на постоечки бизнис од страна на општината во изминатите 12 месеци, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 2.3.11 Процент на ученици/чки на ниво на општина кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбеден стипендија (парична помош), разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (3) Социјални услуги		
Индикатори - структурни	Индикатори – процесни	Индикатори – исход
3.1.1 Постојење на програма за социјална заштита на ниво на општина која вклучува социјални услуги кои се достапни и пристапни за жени со попреченост, жени од	3.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за обезбедување социјални услуги според (а) тип на социјална услуга (б) место на обезбедување на социјалната услуга и (в) корисник/чка.	3.3.1 Процент на лица вклучени во истражување за потребите на типот на социјални услуги на луѓето во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење.

рурални средини, повозрасни жени и други жени и девојчиња во социјален ризик. 3.1.2 Спроведено или не истражување за потребите на типот на социјални услуги на луѓето во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.1.3 Спроведено или не истражување за квалитетот на социјалните услуги и задоволството на корисниците од давателите на услуги според тип на услуга. 3.1.4 Постојење или не на стандардно оперативни процедури и протоколи за постапување со корисници на услуги според (а) тип на услуга и (б) давател на услуга притоа почитувајќи го принципот на еднаквоста и недискриминацијата. 3.1.5 Спроведено или не на истражување за достапноста на општинските/ регионалните Центри за социјална работа и социјалните услуги во заедницата за лицата од општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.	3.2.2 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на (а) ниво на општински/меѓуопштински центар за социјална работа и (б) ниво на општина, издвоени за соодветно приспособување. 3.2.3 Број на поддржани здруженија на граѓани од страна на општинскиот буџет кои обезбедуваат услуги за информирање и упатување според место на дејствување и пристапност за лица со попреченост (да/не и вид на попреченост). 3.2.4 Број на поддржани даватели на услуга на стручна помош и поддршка од страна на општинскиот буџет според место на дејствување и пристапност за лица со попреченост (да/не и вид на попреченост). 3.2.5 Број на поддржани дневни центри – советувалишта од страна на општинскиот буџет според (а) место на дејствување (б) тип на услуга и (в) пристапност за лица со попреченост (да/не и вид на попреченост). 3.2.6 Број на даватели на социјалната услуга – услуга во домот, според тип на услуга (а) помош и нега во домот и (б) личен асистент од општинскиот буџет. 3.2.7 Број на социјални услуги во заедницата според тип на услуга (а) центар за дневен престој (б) рехабилитација и реинтеграција (в) ресоцијализација (г) услуги за привремен престој (д) кука на пола праг и според место на дејствување на ниво на општина. 3.2.8 Број на социјални услуги во заедницата финансирани/кофинансирани од општинскиот буџет според тип на услуга (а) центар за дневен престој (б) рехабилитација и реинтеграција (в) ресоцијализација (г) услуги за привремен престој (д) кука на пола праг и според место на обезбедување на услугата. 3.2.9 Број на даватели на социјалната услуга за живеење со поддршка на општинско ниво за (а) лица со попреченост и вид на попреченост (б) деца без родители и (в) деца без родителска грижа според место на обезбедување на услугата. 3.2.10 Број на даватели на социјалната услуга за живеење со поддршка на општинско ниво кои се финансирани/кофинансирани за (а) лица со попреченост и вид на попреченост (б) деца без родители и (в) деца без родителска грижа според место на обезбедување на услугата.	3.3.2 Процент на корисници на социјални услуги кои ги поддржува општината според тип на социјална услуга, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.3 Процент на корисници на услугата на стручна помош и поддршка разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.4 Процент на корисници на дневните центри – советувалишта разделени по пол/род етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.5 Процент на корисници на услуга во домот според тип на услуга (а) помош и нега во домот и (б) личен асистент разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.6 Процент на корисници на услугата центар за дневен престој според (а) тип на услугата и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.7 Процент на лица корисници на социјални услуги во заедницата според (а) тип на услуга и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.3.8 Процент на лица корисници на социјалната услуга – центри за дневен престој според тип на центар (попреченост, стари лица и друго) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и возраст. 3.3.9 Процент на лица со попреченост корисници на социјалната услуга живеење со поддршка разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 3.3.10 Процент на корисници на социјалната услуга живеење со поддршка кои се (а) деца без родители и (б) деца без родителска грижа разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.11 Процент на корисници на социјалната услуга згрижување и сместување во установа со место на живеење во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и возраст.
Под-област (4) Права на парична помош од социјална заштита		
Индикатори - структурни	Индикатори - структурни	Индикатори - структурни

4.1.1 Постојење на програма за социјална заштита на ниво на општина која вклучува информативна кампања за остварување на правата на парична помош од социјална заштита за жени со попреченост, жени од рурални средини, повозрасни жени и други жени и девојчиња во социјален ризик. 4.1.2 Постојење на програма за социјална заштита на ниво на општина која вклучува парична помош за жени со попреченост, жени од рурални средини, повозрасни жени и други жени и девојчиња во социјален ризик.	4.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за информативна кампања за остварување на правата на парична помош од социјална заштита за жени со попреченост, жени од рурални средини, повозрасни жени и други жени и девојчиња во социјален ризик на годишно ниво.	4.3.1 Процент на корисници на гарантирана минимална помош во општината според (а) број на членови во домаќинството и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.2 Број и/или процент на лица со попреченост во општината разделени по пол/род, етничка припадност и вид на попреченост. 4.3.3 Број и/или процент на корисници на надоместок заради попреченост во општината во изминатите 12 месеци разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 4.3.4 Број и/или процент на корисници на надоместок на плата за скратено работно време поради неа на дете со попреченост и најтешки облици на заболувања разделени по пол/род, етничка припадност, возраст и место на живеење. 4.3.5 Број или процент на корисници на додаток за домување во општината според (а) корисник на гарантирана минимална помош и (б) лице кое до 18 годишна возраст имало статус на дете без родители и без родителска грижа разделени по разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.6 Број и/или процент на корисници на траен надоместок според категоријата (а) згрижувач/ка и (б) родител на дете со попреченост разделени по разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.7 Број и/или процент на корисници на еднократна парична помош според категорија (а) лице или семејство кое се нашло во положба на социјален ризик која може да остави трајни последици (б) лице кое има потреба од оперативен зафат или подолго лекување во здравствена установа во странство (в) станбено необезбедено лице корисник на гарантирана минимална помош и (г) жртва на семејно насилство разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 4.3.8 Број и/или процент на лица кои остваруваат право на социјална сигурност за стари лица разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 4.3.9 Процент на вработени на (i) ниво на меѓуопштински центар за социјална работа, на (ii) ниво на општина и (iii) на ниво на даватели на социјални услуги, кои посетиле обука: (а) за работа со лица со попреченост и/или (в) соодветно приспособување за лица со попреченост. 4.3.10 Процент на вработени на (i) ниво на меѓуопштински центар за социјална работа, на (ii) ниво на општина и (iii) на ниво на даватели на социјални услуги кои посетиле обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминиција (в) вклучување на различностите (г) работа со лица со попреченост (д) работа со маргинализирани групи
--	--	--

		(f) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо и/или (е) пристап заснован на жртвата разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
Под-област (5) Детска и младинска заштита		
Индикатори - структурни	Индикатори - структурни	Индикатори - структурни
5.1.1 Усогласување на јавните градинки кои функционираат на ниво на општина со Стандардите и нормативите за вршење на дејноста на установите за деца.	5.2.1 Постоене (да/не) и број на јавни детски одморалишта на ниво на општина основани од страна на (а) општината и/или (б) државата разделени врз основа на пристапност за лица со попреченост.	5.3.1 Стапка на учество во предучилишното образование изразена: (а) до возраст од 3 години; (б) до возраст од 4 години; и (в) до возраст од 5 години разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.2 Стапка на учество во организирано учење (една година пред официјалната возраст за почеток на основното образование), разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.3 Процент на ученици/чки кои посетуваат (а) основно образование или (б) средно образование на кои им е обезбеден или субвенциониран личен асистент, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.4 Број на ученици/чки со попреченост кои го завршуваат своето (а) основно образование или (б) средно образование а кои се користат со услуги на вон-семејна заштита, како што се живеење со поддршка и сместување во установа а имаат место на живеење во конкретната општина, разделени по пол/род, етничка припадност, вид на попреченост и место на живеење. 5.3.5 Број на лица кои го користат правото на младински додаток според категоријата (а) вработување кај работодавач, (б) самовработување со претежна производствена дејност, (в) отстапено на работа кај работодавач со претежна производствена дејност и (г) индивидуален земјоделец разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.6 Број на вработени (i) раководни лица, (ii) воспитувач/ки и (iii) неговател/ки во градинките во општината според место на работа, разделени по пол/род, етничка припадност и попреченост (да/не и вид на попреченост). 5.3.7 Процент на вработени во градинките на ниво на општина кои биле вклучени во претходните 12 месеци во обука за здобивање со квалификации за работа со деца, разделени според тип на обука и според пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.8 Процент на вработени во градинките кои посетиле обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминија (в) вклучување на различностите (г) работа со деца со попреченост (д) работа со маргинализирани групи на деца и (f) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо

		разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 5.3.9 Процент на корисници на права за заштита на децата според (а) тип на право (б) број на членови во домаќинството и (в) носител на право, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст на носителот на правото и место на живеење.
--	--	---

Област: Правда

Под-област (1): Бесплатна правна помош		
Индикатори - структурни	Индикатори - процесни	Индикатори - исход
1.1.1 Постоене или не на анализа за потребите од правна помош на лицата кои живеат во општината според (а) област и (б) пол, етничка припадност, попреченост и место на живеење 1.1.2 Постоене или не на анализа за задоволството од обезбедените услуги за правна помош од (i) регистрираните и (ii) нерегистрираните даватели на бесплатна правна помош на ниво на општина. 1.1.3 Постоене или не на анализа за достапноста и пристапноста на (i) регистрираните и (ii) нерегистрираните даватели на примарна правна помош, (iii) подрачните одделенија за бесплатна правна помош и (iii) адвокат/ките регистрирани за обезбедување секундарна правна помош за луѓето кои живеат во општината според (а) место на обезбедување на дејноста (б) оддалеченост од селата кои се дел од општината (в) пристапни за жените и девојчињата со физичка попреченост (г) достапни на јазичите на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид. 1.1.4 Постоене или не на анализа за достапноста и пристапноста на јавен и превоз до (i) регистрираните и (ii) нерегистрираните даватели на примарна правна помош, (iii) подрачните одделенија за бесплатна правна помош и (iii) адвокат/ките регистрирани за обезбедување секундарна правна помош за лицата кои живеат во општината разделени по пол/род, етничка припадност,	1.2.1 Број на даватели на правна помош на ниво на општина кои не се регистрирани за обезбедување на бесплатна правна помош според дејност (i) здруженија на граѓани (ii) правна клиника (iii) адвокати, кои се (а) пристапни за жените и девојчињата со физичка попреченост и (б) достапни на јазичите на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид. 1.2.2. Број на регистрирани даватели на примарна правна помош разделени според структура на: (i) подрачното одделение на Министерство за правда, (ii) здруженијата на граѓани, и (iii) правна клиника на ниво на општина кои се (а) пристапни за жените и девојчињата со физичка попреченост и (б) достапни на јазичите на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид. 1.2.3 Број на регистрирани адвокати на ниво на општина за обезбедување секундарна правна помош кои се (а) пристапни за жените и девојчињата со физичка попреченост (б) достапни на јазичите на заедниците, вклучително и на заедницата на лица со оштетен слух и вид. 1.2.4 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за здруженија на граѓани кои се (i) регистрирани и (ii) нерегистрирани за обезбедување на правна помош на жени и девојчиња жртви на родово базирано насилство, жени и девојчињата со попреченост и од рурални средини. 1.1.5 Преземени активности (кампани, работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел запознавање на граѓаните/ките за постоење на бесплатната правна помош и услугите кои се нудат.	1.3.1 Процент на жени и девојчиња од конкретната општина, кои побарале правен совет и/или помош од (а) подрачното одделение на Министерство за правда (б) регистрирани здруженија на граѓани за обезбедување на примарна правна помош на општинско или регионално ниво (в) нерегистрирани здруженија на граѓани кои обезбедуваат правна помош на општинско ниво (г) регистрирана правна клиника за обезбедување на примарна правна помош на општинско или регионално ниво и (д) регистрирани адвокат/ки за обезбедување секундарна правна помош разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.2 Процент на лица од конкретната општина кои побарале примарна правна помош според тип на услуга (а) иницијален правен совет за правото на користење на бесплатна правна помош, (б) општа правна информација, (в) општ правен совет, (г) помош при комплетирање на барањето за секундарна правна помош, и (д) помош при пополнување на формулари, обрасци издадени од управен орган разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 1.3.3 Број на одобрени барања за секундарна правна помош според (а) област и (б) разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост), возраст и место на живеење на барателката на секундарна правна помош. 1.3.4 Процент на лица кои учествувале во анализа за задоволството од обезбедените услуги за правна помош од (i) регистрираните и (ii) нерегистрираните даватели на бесплатна правна помош на ниво на општина разделени по место на живеење, етничката припадност, возрасната група и попреченост. 1.3.5 Процент на лица кои работат во (i) регистрираните даватели на примарна правна помош, (ii) нерегистрираните даватели на примарна правна помош, и (iii) регистрираните адвокати за давање секундарна правна помош кои посетиле обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминиција (в) вклучување на различностите (г) работа со лица со попреченост (д) работа со маргинализирани групи на деца и (ѓ) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо

попеченост (да/не и вид на попеченост), возраст и место на живеење.		разделен по пол/род, етничка припадност, попеченост (да/не и вид на попеченост) и место на живеење.
Под-област (2) Пристапни и инклузивни правосудни и институции за човекови права		
Индикатори - структурни	Индикатори - процесни	Индикатори – исход
2.1.1 Постојење или не на анализа за достапноста и пристапноста на (i) судови (ii) јавни обвинителства и (iii) канцеларија на Народниот правобранител за лицата кои живеат во општината според (а) место на обезбедување на дејноста, (б) оддалеченост од селата кои се дел од општината (в) пристапни за лицата со физичка попеченост и лицата со оштетен слух и вид и (г) јазиците на заедниците. 2.1.2 Постојење или не на анализа за перцепцијата за дискриминација на населението од општината кое (а) лично се чувствувало дискриминирано или вознемирувано или (б) сведочело дискриминација или вознемирување во претходните 12 месеци врз основа на заштитена карактеристика забранета со Законот за спречување и заштита од дискриминација. 2.1.3 Воспоставени сервиси и програми во заедницата за носење информиран избор и поддржано донесување одлуки за лицата со попеченост на ниво на општина.	2.2.1 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на анализа за перцепцијата за дискриминација на населението од општината кое лично се чувствувало дискриминирано или вознемирувано или сведочело дискриминација во претходните 12 месеци врз основа на заштитена карактеристика забранета со Законот за спречување и заштита од дискриминација. 2.2.2 Преземени активности (работилници, изработка на едукативни материјали) од страна на општината со цел препознавање на дискриминација и промоција на механизмите за заштита од дискриминација поддржани и/или организирани од општината. 2.2.3 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за спроведување на мерки во изминатите 12 месеци согласно обврската за промоција на еднаквоста од Законот за спречување и заштита од дискриминација. 2.2.4 Процент на алоцирани средства од вкупниот буџет на општината за функционирање на воспоставените сервиси и програми во заедницата за носење информиран избор и поддржано донесување одлуки за лицата со попеченост. 2.2.5 Процент на средства одделени за соодветно приспособување за лица со попеченост од општинскиот буџет на ниво на општина.	2.3.1 Процент на населението од општината кое (а) лично се чувствувало дискриминирано или вознемирувано или (б) сведочело дискриминација или вознемирување во претходните 12 месеци врз основа на заштитена карактеристика забранета со Законот за спречување и заштита од дискриминација разделени по пол, возраст и попеченост (да/не и вид на попеченост), место на живеење и етничка припадност. 2.3.2 Процент на лица од општината кои побарале заштита од дискриминација од (а) Комисија за спречување и заштита од дискриминација (б) Народен правобранител и/или (в) суд разделени по пол, попеченост (да/не и вид на попеченост), возраст, место на живеење, етничка припадност. 2.3.3 Процент на население од општината што верува дека донесувањето одлуки од страна на правосудните органи и институциите за заштита на човекови права (Народен правобранител и Комисија за спречување и заштита од дискриминација) е инклузивно и партиципативно според пол, возраст, место на живеење, попеченост и етничка припадност. 2.3.4 Број на позитивни одлуки со кои се утврдува дискриминација за лица кои живеат во општината од страна на (i) суд, (ii) Комисија за спречување и заштита од дискриминација и (iii) Народен правобранител разделени според (а) заштитена карактеристика - пол, место на живеење, попеченост, етничка припадност и возраст, и (б) област. 2.3.5 Процент на лица кои работат во (i) судот (ii) јавното обвинителство (iii) Народниот правобранител на ниво на општина кои посетиле обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминација (в) вклучување на различностите (г) работа со лица со попеченост (д) работа со маргинализирани групи на деца (ѓ) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо и (е) пристап заснован на жртва разделен по пол/род, етничка припадност, попеченост (да/не и вид на попеченост) и место на живеење. 2.3.6 Стапка на учество на мажите и жените со надлежност на постапување во општината како (а) судии (б) јавни обвинители и (в) судии поротници разделени по пол, попеченост (да/не и вид на попеченост), возраст, место на живеење, етничка припадност.
Под-област (3) Безбедност и воспитно и казнено поправни установи		
Индикатори - структурни	Индикатори - процесни	Индикатори – исход
3.1.1 Постојење или не на анализа за перцепцијата за безбедност и сигурност на лицата кои живеат во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попеченост (да/не	3.2.1 Број на средства одвоени од општинскиот буџет за активности за интеграција и ресоцијализација на лица кои издржале казна затвор или воспитно поправна мерка со место на живеење во општината во областите (а) работа на осудените лица, (б) образование,	3.3.1 Број на (а) осудени лица кои издржуваат казна затвор и (б) лица кои издржуваат заводска мерка во воспитно-поправен дом со место на живеење во општината разделени по пол/род, етничка припадност, попеченост (да/не и вид на попеченост) и возраст.

и вид на попреченост), возраст и место на живеење. 3.1.2 Постојење или не на анализа за стапката на криминалитет во општината според област на кривичното дело. 3.1.3 Постојење или не на програма за интеграција и ресоцијализација на лица кои издржале казна затвор или воспитно поправна мерка со место на живеење во општината.	(в) спорт и рекреација и (г) психолошки третман	3.3.2 Број на лица кои го завршуваат своето (а) основно образование или (б) средно образование во воспитно-поправна или казнено-поправна установа, а имаат место на живеење во конкретната општина, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.3 Број на лица кои завршиле вокациска обука за време на престој во воспитно-поправна или казнена установа а имаат место на живеење во конкретната општина, разделени по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење. 3.3.4 Процент на лица кои работат во полиција на ниво на општина кои посетиле обука за (а) родова еднаквост (б) недискриминција (в) попреченост (г) маргинализирани групи (д) пристап заснован на жртва и (е) стекнување на вештини за користење со знаковен јазик и/или Браево писмо разделен по пол/род, етничка припадност, попреченост (да/не и вид на попреченост) и место на живеење.
---	--	--

Ко-финансирано од
Европска Унија

ПОЛИО ПЛУС
движение против сепараци
www.polioplus.org.mk